

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra politologie

**Teorie koalic a charakter vzniklých koaličních modelů na úrovni
krajů ČR**

Bakalářská práce

Autor: Tomáš Chadim
Studijní program: B6701 Politologie
Studijní obor: Politologie
Vedoucí práce: Špičánová Lenka, Mgr. et Mgr., Ph.D.

Hradec Králové, 2019

Zadání bakalářské práce

Autor:	Tomáš Chadim
Studium:	F14BK0029
Studijní program:	B6701 Politologie
Studijní obor:	Politologie
Název bakalářské práce:	Teorie koalic a charakter vzniklých koaličních modelů na úrovni krajů ČR.
Název bakalářské práce AJ:	Theory of Coalitions and character of coalition models formed by the regions of the Czech Republic.

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Krajská úroveň je zpravidla vnímána jako spojnice komunální a celostátní politické úrovně. Základní jednotkou této spojnice jsou kandidátní listiny politických stran a následně i volbami personifikovaní krajští politici. Fenomémem současnosti je široké spektrum různých kandidujících uskupení, které nejsou schopné získat většinu. Z tohoto důvodu jsou členové politických stran nuceni uzavírat koaliční partnerství s jinou či jinými politickými stranami pokud možno tak, aby získaly potřebnou většinu mandátů. Předmětem práce je komparativní analýza koaličních modelů na úrovni krajů v politickém prostředí České republiky za poskytnutí pohledu na jednání jednotlivých politických stran či uskupení za účelem utváření koalic. Hlavním cílem je porovnání vzniklých povolebních koalic, které vycházejí z výsledků voleb do zastupitelstev krajů, a to na základě kritérií evropské školy teorie koalic. Klíčová slova: teorie koalic, Česká republika, krajské volby, koaliční vládnutí, komparativní analýza, kritéria, evropská škola. The regional level is generally perceived as a connector of local and national political level. The basic unit of the connector is the list of candidates of political parties and regional politicians subsequently personified by the elections. Current phenomenon is a wide range of different groups of candidates who are not able to win the majority. For this reason, members of political parties are forced to enter into a coalition partnership with another or other parties, if possible, so that they can obtain the necessary majority of seats. The subject of this thesis is a comparative analysis of the coalition models at the regional level in the political environment of the Czech Republic providing perspective on the conduct of the political parties or groups with the purpose of forming coalitions. The main objective is to compare the resulting post-election coalitions, based on the results of regional assemblies' elections, and based on the criteria of the European Schools of Coalitions' Theory. Keywords: Theory of Coalitions, Czech Republic, Regional Elections, Coalition Governance, Comparative Analysis, Criteria, European School.

Austen-Smith, David, Banks, Jeffrey. 1988. "Elections, Coalitions, and Legislative Outcomes." *The American Political Science Review*, 82, č. 2. Balík, Stanislav. 2005. *Modely exekutivních koalic na komunální úrovni*. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity v Brně. Cabada, Ladislav. 2006. *Koaliční vládnutí v České republice teoretická východiska v porovnání s praktickým naplněním*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. Červenka, Jan. 2006. *Současný stranický systém z perspektivy konfliktních linií*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR. Mrklas, Ladislav, Sokol, Petr. 2001. "Výsledky krajských voleb a teorie koalic." *Parlamentní zpravodaj*, 7, č. 1. Riker, William, Harrison. 1962. *The Theory of Political Coalitions*. London: Yale University Press, New Heaven. Springerová, Pavlína. 2005. "Moravistické politické subjekty v krajských volbách 2004." *Politologica. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis*, 4. Šaradín, Pavel. 2006. *Krajské volby v ČR vstupní analýza*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Garantující pracoviště:	Katedra politologie, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	Mgr. et Mgr. Lenka Špičánová, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	17.9.2015

Prohlášení

Čestně prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval (pod vedením vedoucího bakalářské práce) samostatně a uvedl jsem veškerou použitou literaturu a prameny.

Podpis.....

Poděkování

Rád bych zde vyjádřil poděkování vedoucí bakalářské práce Mgr. et Mgr. Lence Špičanové, Ph.D. za rady, čas a oporu, kterou mi věnovala při řešení dané problematiky.

Anotace

Chadim, Tomáš. 2019. *Teorie koalic a charakter vzniklých koaličních modelů na úrovni krajů ČR*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Hradec Králové. Bakalářská práce.

Krajská úroveň je zpravidla vnímána jako spojnice komunální a celostátní politické úrovně. Základní jednotkou této spojnice jsou kandidátní listiny politických stran a následně i volbami personifikovaní krajszí politici. Fenomémem současnosti je široké spektrum různých kandidujících uskupení, která nejsou schopná získat většinu. Z tohoto důvodu jsou členové politických stran nuceni uzavírat koaliční partnerství s jinou či jinými politickými stranami, pokud možno tak, aby tyto koalice získaly potřebnou většinu mandátů. Předmětem práce je komparativní analýza koaličních modelů na úrovni krajů v politickém prostředí České republiky za poskytnutí pohledu na jednání jednotlivých politických stran či uskupení za účelem utváření koalic. Hlavním cílem je porovnání vzniklých povolebních koalic, které vycházejí z výsledků voleb do zastupitelstev krajů, a to na základě kritérií evropské školy teorie koalic.

Klíčová slova: teorie koalic, Česká republika, krajské volby, koaliční vládnutí, komparativní analýza, kritéria, evropská škola.

Annotation

Chadim, Tomáš. 2019. *Theory of Coalitions and character of coalition models formed by the regions of the Czech Republic*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Hradec Králové. Bakalářská práce.

The regional level is generally perceived as a connector of local and national political level. The basic unit of the connector is the list of candidates of political parties and regional politicians subsequently personified by the elections. Current phenomenon is a wide range of different groups of candidates who are not able to win the majority. For this reason, members of political parties are forced to enter into a coalition partnership with another or other parties, if possible, so that they can obtain the necessary majority of seats. The subject of this thesis is a comparative analysis of the coalition models at the regional level in the political environment of the Czech Republic providing perspective on the conduct of the political parties or groups with the purpose of forming coalitions. The main objective is to compare the resulting post-election coalitions, based on the results of regional assemblies' elections, and based on the criteria of the European Schools of Coalitions' Theory.

Keywords: Theory of Coalitions, Czech Republic, Regional Elections, Coalition Governance, Comparative Analysis, Criteria, European School.

Obsah

ÚVOD.....	7
1. Teoretické vymezení.....	12
1.1. Teorie her a racionální volby	12
1.1.1. Racionální volba, jednání a rozhodování	12
1.1.2. Teorie her	14
1.2. Teorie koalic.....	16
1.2.1. Americká tradice	18
1.2.2. Evropská tradice	19
1.3. Typologie koaličních vlád	21
1.3.1. Minimální vítězná koalice (minimal winning coalition).....	21
1.3.2. Nadměrné koalice	24
1.3.3. Menšinové vlády	27
1.3.4. Regionální reflexe teorie koalic.....	29
2. Aplikování teorie koalic na úrovni krajů ČR.....	32
2.1. Krajské volby	32
2.1.1. Volby druhého řádu	35
2.1.2. Ideologická vzdálenost a pozice politických stran.....	38
2.2. Krajské volby 2000	44
2.3. Krajské volby 2004	48
2.4. Krajské volby 2008	51
2.5. Krajské volby 2012	56
2.6. Krajské volby 2016	60
Závěr	63
Použité zdroje.....	67
Internetové zdroje	67
Literatura	68
Legislativa	71
Seznam tabulek a grafů	72

ÚVOD

Dnešní podoba krajů, s charakterem vyšších územně samosprávných celků, vznikla v době poměrně nedávné. V rámci politického vývoje České republiky se v období 90. let 20. stol. započala debata nad změnou koncepce územněsprávního rozdělení. Hlavním tématem politické scény, rozšířené o odbornou veřejnost, se stala decentralizace a částečné přenesení státní moci na nižší územní celky¹. Hlavním motivem byla potřeba zjednodušit fungování státní správy na všech funkčních úrovních a snaha přenést na jednotlivé regiony samostatné rozhodovací pravomoci a nechat občanské společenství rozhodovat samostatně o potřebách svázaných s místem života občanů.

Právním základem se pro tuto změnu stalo přijetí ústavního zákona č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územních samosprávných celků a o změně ústavního zákona České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky. Prováděcí zákon č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení) pak precizoval budoucí legislativní rámec pro novodobé fungování krajů a krajských zastupitelstev. Takto právně zakotvená a v život uvedená transformace vztahu mezi státním aparátem a občanem s sebou přinesla nutnou potřebu formálně legitimizovat zastupitelský sbor, potažmo vládu na úrovni krajů. Jasná pravidla v tomto ohledu byla nastavena navazujícím zákonem č. 130/2000 Sb., o volbách do zastupitelstev krajů a o změně některých zákonů.

Od nabytí účinnosti uvedených legislativních norem proběhlo od roku 2000 v jednotlivých krajích celkem pět volebních kol. Při bližším pohledu jsme schopni dovést směsici vzájemně se prolínajících aspektů.

Fenoménem současnosti je široké spektrum různých kandidujících uskupení, která nejsou schopná získat většinu². Z tohoto důvodu jsou členové politických stran nuceni uzavírat koaliční partnerství s jinou či jinými politickými stranami, pokud možno tak, aby tyto koalice získaly potřebnou většinu mandátů.

V množině prolínajících se aspektů jsme také schopni ve většině nově ustavených zastupitelských sborů nalézt společný znak, který hovoří zpravidla o širokém zastoupení různorodými politickými stranami či hnutími, a to v závislosti

¹ Historicky měly pouze obce status základní samosprávné jednotky, přičemž spojnicí mezi nimi a hlavními orgány státní správy tvořily při výkonu státní správy tehdejší okresní úřady. Tyto úřady, poskytovaly, čí spíše zajišťovaly, v intencích tehdejších předpisů, služby druhoinstančních orgánů státní správy.

² Mezi kandidujícími uskupení na regionální úrovni lze zařadit jednak etablované politické strany, ale také jednotlivce, různá zájmová sdružení či politická hnutí.

na regionální povaze a charakteru obyvatelstva, jeho potřebách a požadavcích. V otázce volebního výsledku je zde společný znak, jenž má převážně podobu minoritního vítěze. Zpravidla všude tam, kde je forma přerozdělení hlasů na mandáty řešena klíčem proporční logiky a kde není vítězná strana s více jak 50% ziskem mandátů, se automaticky nastartoval proces koaličních vyjednávání a uzavírání koaličních dohod, spolenectví a vlád. Uvedené aspekty jsou v současném veřejném a mediálním prostoru zdůrazněny širokou názorovou rozmanitostí na povolební charakter vlády a vládnutí, a to nejen ze strany voličů ale především u volených zástupců. Touto rozmanitostí se povolební procesní stránka koaličních vyjednávání stala politicko-společenským koloritem, jehož cílem je formální ustanovení vlády včetně institucionálního uspořádání³.

Téma, jež zde bylo nastíněno, tedy určitá forma koaliční spolupráce, je odbornou veřejností označováno jako tzv. *koncept teorie koalic*. Tento koncept se z dlouhodobého hlediska soustředí na vztahy politických stran v rámci koalic, příčiny jejich vzniku a rozpadu a jako takový byl postupně rozpracován na podkladě odlišných přístupů spojovaných především s ekonomikou a matematikou. Koncept teorie koalic propojuje tzv. *teorii racionální volby (rational choice theory)* a tzv. *teorii her (Game of theory)*⁴. Oba tyto koncepty, jejichž precizování je spojováno s počátky minulého století, stojí na předpokladu racionálního chování aktérů v jakékoliv konfliktní situaci, v níž jde především o zisk.

Hlavním cílem této práce je porovnání vzniklých povolebních koalic, které vycházejí z výsledků voleb do zastupitelstev krajů v rámci celé České republiky v letech 2000–2016. Autor má za to, že zkoumaná oblast koaliční spolupráce na úrovni krajů s ohledem na a) kvalitní teoretickou propracovanost daného tématu západoevropskými demokraciemi, b) na trend intenzivnější interpretace výstupů z koaličních jednání veřejnosti prostřednictvím médií, nabízí podnětné prostředí pro obsáhlejší výzkum tohoto fenoménu.

³ Průzkum zpracovaný společností STEM uvádí, že „se postupně mírně posiluje důležitost voleb do krajských zastupitelstev, což odráží rostoucí význam, která lidé krajskému zřízení přisuzují“. Dostupné na: <https://www.volby.cz/pls/kz2000/kz511?xjazyk=CZ&xdatum=20001112&xkraj=7> (9. 7. 2018).

⁴ Významnými představiteli teorie koalic v politologii jsou například Anthony Downs či Kenneth Arrow. Ze současných českých politologů se tomuto tématu věnuje například Otto Eibl. Institut politického marketingu. 2013. *Slovník politického marketingu: Teorie racionální volby*. Dostupné na <http://politickymarketing.com/glossary/teorie-racionalni-volby>. Mezi významné představitel teorie her řadíme J. von Neumana, O. Mongesterna, přičemž tento model rozšířený o další poznatky z teorie komunikace byl velmi oblíbený v poválečné politologii (Říchová 2014: 105).

S ohledem na uvedený cíl, se tato práce tedy zabývá otázkou týkající se kvantifikace nejčastěji využívaných formátů povolebních koalic a jejich případnou proměnou v letech 2000–2016.

Porovnání povolebních koalic je realizováno za využití metody komparativní případové studie. Povolební koalice jsou posuzovány v rámci souboru relevantních kritérií, jež:

- a) zahrnuje míru volební účasti a charakter voleb,
- b) za pomoci indexů fragmentace, deformace, agregace a efektivního počtu stran definuje stranické prostředí,
- c) a reflektuje kritérium ideologické vzdálenosti (pozice) jednotlivých stran na pravolevém spektru.

Tato základní kritéria jsou pro dokreslení, vznikajících potažmo vzniklých koalic, doplněna krátkým exkurzem do koaličních jednání, stejně jako do politicko-společenských nálad a do hlavních témat předvolebních kampaní.

Z hlediska cíle a s ohledem na zvolenou metodu výzkumu (komparativní případovou studii) jsou definovány dvě proměnné tzv. *závislá a nezávislá*⁵.

V rámci operacionalizace závislé proměnné jsou kvantifikovány jednotlivě vzniklé podoby koalic. U nezávislé proměnné jsou jako měřitelné indikátory (ukazatele) definovány volby *druhého řádu* a jednotlivé indexy definující charakter stranického prostředí. V otázce ideologického umístění stranických aktérů, bylo s ohledem na nutný maximální rozsah této práce přistoupeno pouze k obecnější formě klasifikace. V tomto ohledu jsou v kontextu polarizace vzájemně propojeny tři faktory. V první řadě se jedná o myšlenku odvození ideologické blízkosti volených aktérů z pravolevých postojů obyvatel, kdy do souvislosti jsou dány výstupy z šetření CVVM a projektu Politický kompas portálu iDNES.cz s názorovým střetem PhDr. Kamila Švece, Ph.D. s doc. Mgr. Danem Ryšavým, Ph.D.⁶ Druhým faktorem je zastižení pozice jednotlivých aktérů

⁵ Závislá proměnná v tomto případě představuje charakter uzavřených koalic, přičemž nezávislou proměnou představují faktory, jež mají potenciál ovlivnit závislou proměnnou. Ovlivňující faktory jsou reprezentovány významem voleb do krajských zastupitelstev, stranickým prostředím (arénou v níž se strany střetávají), ideologickou vzdáleností jednotlivých aktérů včetně souvisejících mechanismů jako jsou jednotlivá předvolební témata a politický diskurz.

⁶ Kamil Švec je asistentem na IPS FSV UK v Praze. „Odborně se zaměřuje na regionální a lokální úroveň politických systémů, na problematiku formování vlád a na analýzy koaličních struktur“. Dostupné na: <https://ips.fsv.cuni.cz/IPSFSV-95.html> (13. 6. 2019). Dan Ryšavý je vědecký pracovník na Katedře sociologie a andragogiky, Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Oborové zaměření „Oblasti zájmu: aktéři lokální a regionální politiky, resp. otázky místní a regionální samosprávy, ekonomická sociologie“. Dostupné na: http://www.ksoc.upol.cz/katedra/clenove_katedry/Rysavy_Dan.html (13. 6. 2019).

portálem Europe Elects. A poslední třetí faktor v zásadě reflektuje sebevymezení jednotlivých politických stran.

Práce je rozřazena do jednotlivě na sebe navazujících logických celků, kdy v úvodu jsou čtenáři představeny základní teoretické koncepty a následně prezentována základní teoretická východiska – koncepty teorie her a teorie racionální volby. Po tomto vhledu následuje klasifikace a precizování hlavního konceptu – teorie koalic, a to v intencích evropské a americké tradice. Čtenáři je poskytnuto dostatečné množství informací, které mu umožní zachytit jednotlivé odlišnosti, pochopit motivaci dotčených aktérů a snadněji se orientovat v terminologii dané problematiky.

Tím, že každá z tradic předpokládá vznik určitého typu vlád, je pro celkové dokreslení úvodní problematiky v textu vymezen prostor určený k jejich typologii a složení. Popsány jsou například vlády menšinové, minimální vítězné, popřípadě velké koalice s nadbytečným členem.

Předmětem navazující části jsou Ústavním zákonem č. 347/1997 Sb., vytvořené a zákonem č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení) dodefinované vyšší územní samosprávné celky. Je nabízen pohled na jejich postupný vývoj, který je ovlivněn volebním systémem ČR⁷. Opět je čtenáři poskytnuto dostatečné množství informací k porozumění elementárních charakteristik volebních obvodů a skrutinií, ale také vlivů působících na systém politických stran a na stabilitu koaličních vlád.

Motivace, stranická specifika a další prvky vnitřního a vnějšího prostředí ovlivňující a utvářející regionální politickou kulturu jsou předmětem předposlední části. V této části je postupně podrobena analýze každá z dlouhodobě etablovaných stran, jíž se podporou v komunálních volbách podařilo dosáhnout účasti v zastupitelském sboru. Pro pochopení modelu chování a koaličního potenciálu politických uskupení, která hrají v teorii koalic zásadní úlohu, je v textu dán prostor pro stručnou reflexi „hodnoty“ mandátů v podobě účasti v orgánech krajské samosprávy⁸.

⁷ Zákon č. 130/2000 Sb., o volbách do zastupitelstev krajů a o změně některých zákonů.

⁸ Účast ve volbách je motivována snažením dosáhnout buďto maximálního zisku mandátů v zastupitelském sboru a zastoupení v orgánech krajské samosprávy, anebo adekvátní koalice zajišťující taktéž zastoupení v orgánech krajské samosprávy. Kraj je samostatně spravován zastupitelstvem kraje, dalšími orgány kraje, jako je rada kraje, hejtman kraje, krajský úřad, komise rady a výbory zastupitelstva. Dostupné na: <http://www.verejnasprava.estranky.cz/clanky/5.-krajske-zrizeni.html> (27. 8. 2018).

Závěrečná část práce agreguje zjištěné poznatky, přičemž charakterizuje tyto „faktory“ jako validní, tj. mající dopad na charakter vyjednávání, potažmo na politickou kulturu a volební systém jako takový. Hodnocení se dotýká základních částí, a to především volebních kampaní přetavených do volebních výsledků, které se odrážejí ve společně hodnoceném stranickém systému. K samotnému hodnocení je využito standartních hodnotících indexů.⁹ Získané výstupy těchto hodnocení jsou adekvátně využity k aplikování teorie koalic na krajské úrovni a jsou vhodným způsobem doplněny o dostupné informace z odborných publikací, periodik či relevantních internetových zdrojů.

Jak již bylo zmíněno v úvodu této práce. Jednotlivé teze budou aplikovány na konkrétní příklady. Objasněny budou základní rámce teorií her, racionální volby a koalic. Vzájemné vztahy mezi jednotlivými aktéry budou posouzeny z veřejně dostupných dokumentů. Charakter a právní rámec vyšších územně správních celků – krajů, bude analyzován v intencích platných zákonných předpisů, jenž mohou být doplněny o nálezy jednotlivých soudů.

V otázce volebních výsledků budou využita opět data z otevřených zdrojů, přičemž validita těchto dat je vždy vázána k místě a času.

⁹ Index fragmentace F, Index efektivního počtu stran N, Index deformace I, Index agregace A, Index disproporcionality D.

1. Teoretické vymezení

V běžném politickém životě se nečíslně čelí problémům, k jejichž řešení je zapotřebí využít určitých mechanismů. Tyto mechanismy mají potenciál uchopit a popsat situace v nichž se aktér nachází a zároveň mohou pomoci aktérům učinit správná rozhodnutí. Navazující kapitola se z tohoto pohledu bude věnovat teoretickým přístupům, které na základě vzájemné provázanosti definují určité společné obecné charakteristiky rozhodovacích situací, v nichž se aktér nachází.

V první části této kapitoly zabývající se teorií her a racionální volby je v podstatě popsána jakákoli obecná konfliktní nebo kooperativní situace mezi jakýmkoli entitami. Tím, že hrací aréna politického prostředí umožňuje politickým aktérům uzavírat závazné dohody, se druhá část kapitoly s názvem *Teorie koalic* zaměřuje na teoretické koncepty jejich vzniku, jejichž základem se staly teorie her a teorie racionální volby. Třetí a závěrečná část se věnuje klasifikováním a tříděním vzniklých partnerství odvozených s ohledem na shora uvedené teoretické přístupy.

1.1. Teorie her a racionální volby

Teorie koalic a teorie her vychází z principů matematiky a ekonomického myšlení. Jednotlivé koncepty využívají tyto metody ve vícero úrovních, přičemž se z nich odvozují tři základní analytické cíle. První dva popisují druhové charakteristiky racionálního chování ve vzniklých koalicích a charakterizují vyváženost mezi zisky odpovídající vzájemné rovnováze mezi různými hráči. Z pohledu teorie koalic je však důležitý třetí cíl, na jehož základě analyzujeme a vysvětlujeme ony koalice. Tento cíl využívá metody predikce a deskripce empirických výzkumů založených na pozorování a experimentu (Rapoport, Kahan, Funk, Horovitz 1979: 2).

1.1.1. Racionální volba, jednání a rozhodování

Tato teorie charakterizuje jedince rozhodujícího se racionálně a vždy volícího takovou možnost, která mu přinese nejvíce užitku. Snaží se tedy dosáhnout co nejlepších výsledků s co nejmenšími náklady. Tento postoj je vyjádřen tzv. minimax teorémem, kdy, laicky řečeno, konání každého aktéra je

postaveno do roviny dosažení maximálního možného zisku, za vynaložení minimálních nákladů (Říchová 2004: 107–108; Morrow 1984: 89–91).

Soudobá kognitivní věda definuje racionalitu za použití dvou vzájemně propojených termínů – instrumentální a epistemická. V oblasti Instrumentální racionality je aktérova schopnost dosáhnout cíle promítnuta ve snaze maximalizovat očekávaný užitek (utilitu). Baron ve své publikaci *Thinking and Deciding* uvádí, že vše, čím jsme schopni dosáhnout cíle, je racionální, a to i v případě popření logických zákonů (Baron 2008; 63–64). Jde o Aktérovu schopnost jednat na podkladě vyhodnocení dopadů své volby a preferencí v rámci těchto dopadů (Peliš 2008; 257). U Epistemické racionality jde o schopnost pravdivě zpracovávat odůvodněné domněnky, které, aby měly status racionální, musí být odrazem reality (Stanovich 2010: 200–201).

Propojení zmíněných termínů lze nalézt v nutné potřebě objektivně vnímat realitu a aby k dosažení chtěného cíle epistemická racionalita nepřevažovala nad instrumentální. Důvod je prozaický – pokud bychom přestali kriticky vnímat realitu a akceptovali racionální domněnky, mohli bychom přestat sledovat chtěný cíl, což by bylo v zásadě iracionální (Koehler, Harvey 2004: 644).

Na uskupení, ať již hovoříme o skupinách či jednotlivcích, se prostřednictvím teorie her nahlíží jako na racionální hráče. Autor publikace *Game Theory: Introduction and Applications* Graham Romp v úvodu označuje Teorii her jako koncept „*zabývající se rozhodováním racionálních jedinců, kteří jsou v nějakém vzájemném vztahu*“ (Peliš 2008; 255, Romp 1997: 1).

Ve spojení s politikou lze v rámci racionální volby vymezit dvě oblasti, respektive dvě roviny zájmu. První rovinou je problematika využití individuálních hodnot při kolektivních rozhodováních, prospěšnosti a spravedlivé redistribuci odměn a postihů spojených s výsledkem jednání. Druhá rovina se dotýká problematiky veřejné volby. Tato problematika se primárně zaměřuje na maximalizaci užitku, maximalizaci veřejného zájmu, na politický trh a subjekty politického trhu, jako jsou voliči, politici, zájmové skupiny atd. (Jurečka 2018: 376–277; Říchová 2000: 96).

Nedílnou součástí teorie je také snaha se adekvátním způsobem vypořádat s problémem cyklických většin, známým také jako tzv. volebním

paradoxem (*paradox of voting*) a principem minimální ztráty¹⁰. Problematika cyklických většin provokuje mnohé z teoretiků, kteří se snaží z tohoto pohledu objasnit poněkud neracionální chování jednotlivců v celospolečenském prostředí¹¹. Výstupem této provokace je princip minimální ztráty (*minimax–regret strategy*). V zásadě jde o to, že nejracionálnější strategií v celospolečenských podmínkách nejistoty je minimalizace maximální ztráty (Říchová 2000: 101; Mueller 2003: 307–308).

1.1.2. Teorie her

Předmětem této teorie jsou herní situace, které jsou charakteristické střetem zájmů (*konfliktem*) mezi jednotlivými hráči (*players*). Jejím smyslem je nabídka řešení množiny důsledků, které jsou konfliktem vyvolány¹².

V prostředí teorie her se na aktéra pohlíží jako na hráče, který upřednostňuje svůj zájem a který je schopen zastihnout důsledky zvolených možností v podobě jakékoli výhry. Možnosti jsou tvořeny herními strategiemi, umožňujícími racionálně vyhodnocovat míru zisku a vytvářet preferenční vztahy mezi strategiemi. Podmínkou je vzájemná znalost defaultních pravidel a obecných předpokladů her a hráčů. Prvním předpokladem je racionalita hráčů, druhým je obecná znalost pravidel hry, jež jsou v průběhu neměnná, a třetím předpokladem je u hráčů znalost hodnot zisku a ztrát ve hře (Peliš 2008: 257–259). Tyto předpoklady z pohledu hráče umožňují:

- efektivnější využití konvenčních strategií obrany a útoku a zároveň poskytují prostor k naplánování vlastních kroků,
- aktérovi aplikovat své úvahy o budoucím vývoji hry a volit optimální postup, vzájemně odhadnout jednotlivé chování a taktiku.

Shrňme-li soubor možností, které znalost pravidel umožňují, a propojí-li se se schopnostmi aktérů, docílíme takové množiny rozhodnutí, které umožní aplikaci optimální strategie (*strategy*)¹³. Vychází-li tedy jakékoli počínání z

¹⁰ Poprvé zformuloval roku 1785 Marquis de Condorcet. Volební paradox je odrazem situace, kdy se nepodaří získat většinovou podporu pro jakékoli rozhodnutí (Jurečka 2018: 383).

¹¹ Marcus Olson zkoumal chování jednotlivců v celospolečenských podmínkách nejistoty (Říchová 2000: 101).

¹² Nejvýznamnější prací zabývající se touto problematikou je práce autorů Johna von Neumana a Oskara Morgensterna, jež byla vydána v roce 1944 pod názvem *Theory of Games and Economic Behavior*. Tato práce byla v důsledku proměny politicko-společenského prostředí druhou světovou válkou v roce 1947 revidována a opětovně vydána v přepracované verzi.

¹³ Strategie je tedy množina unikátních rozhodnutí, volených jednotlivými hráči v průběhu hry a její volba je dána podmínkou maximální informovanosti.

množiny rozhodnutí, pak aktér volí tu variantu, jež vyvolá odpovídající reakci vlastním zájmům (Říchová 2000: 109)¹⁴.

Bez ohledu na konkrétní typ prezentace lze typově definovat hry určené na základě:

- *počtu hráčů* – Variantně tento typ disponuje dvěma herními modely. Buďto hovoříme o střetu pouze dvou hráčů (*two-person nonzero-sum game*), anebo o střetu tří a více hráčů (*n-person nonzero-sum game*).
- *racionalitě hráčů* – jejich rozdělením na hráče rozhodujících se ve hře v mantinelech své vrozené inteligence a na hráče volící náhodné tahy.
- *strategií* – rozdělené mezi hry s *konečnými a nekonečnými strategiemi*.
- *počtem tahů* – zde hovoříme o hrách *strategických a tahových* (Peliš 2008; 261).
- *typem výhry* – rozlišující se na tzv. hry s *konstantním součtem* a hry s *nekonstantním součtem*.
- *hodnotou výplaty* – zde odvozujeme hry s tzv. *nulovým a nenulovým součtem* (*zero-sum game* a *nonzero-sum game*) (Říchová 2000: 111). U her s nulovým součtem je výsledkem pouze vítěz a poražený takzvaně první v cíli (*first past the post*). Konkurenční vztah je dán do konfliktní roviny (*fixed-sum games*), kdy jsou aktéři rivaly ve 100 % jejich vztahu. (Říchová 2004: 110–113).
- *typem spolupráce* – tyto se dělí na hry kooperativní a nekooperativní. Nekooperativní hry nepředpokládají jakoukoli koalici a ani dodatečnou komunikaci. Opakem jsou hry kooperativní, kdy již z významu slova odvozujeme možnost vzniku koalic¹⁵. V rámci vzájemné vazby s hrami s nenulovým součtem lze odvodit dvě roviny. První rovinou je smíšený vztah konfliktu a spolupráce (*mixed-motive game*). Druhou rovinou je vztah naprosté spolupráce (*fixed-proportion game*)¹⁶. Právě hry s nenulovým součtem odrážejí situace, jež více méně odpovídají politické praxi (Říchová 2004: 111).

Čtenáři se tato kapitola může, s ohledem na charakter práce, jevit jako příliš obsáhlá, nicméně problematika teorie koalic vychází z uvedených přístupů, přičemž tyto přístupy současně nabízí i inspirativní využití v politologii, a to v možnosti pohledu na různě komplikované konflikty z alternativní perspektivy.

¹⁴ Množina rozhodnutí je soubor vlastních variant a předpokladu znalosti variant stran konkurenta.

¹⁵ Více viz kapitola Teorie koalic.

¹⁶ *Mixed-motive game* – Aktéři jsou motivováni ke snaze dosáhnout dohody i společné strategie víceméně z donucení. *Fixed-proportion game* – Vzájemnou motivací je zde postupné dopracování se k obecné shodě.

1.2 Teorie koalic

V okamžiku vyššího počtu hráčů se motivace a strategie jednotlivců proměňuje. Teorie koalic tedy reprezentuje typ her s více jak dvěma hráči, kdy dotčení pojmenovali své cíle a dosažení *optimálního řešení* podřídili formou vyjednávání¹⁷. Základním atributem je racionalita, která je ve spojení s dosud řečenými poznatky v zásadě vtělena do teorie koalic.

Samotná teorie koalic se v průběhu vývoje rozdělila do dvou odlišných analytických oblastí. Hovoříme o tzv. americké tradici zastoupené Wiliamem H. Rikerem a Abramem de Swaanem a evropské tradici spjaté například se jmény Robertem Axelrodem, Lawrence C. Doddem. (Říchová 2000: 120).

Wiliam H. Rikker, který je spojován s počátky teorie koalic a americkou tradicí, ve své publikaci *The Theory of Political Coalitions*, 1968, prezentoval koncept minimální vítězné koalice (*minimal winning coalition, MWC*) (Rikker 1962: 32–46). Tento koncept je úzce spjat s tzv. *office-seeking theory*, která vychází z rozhodujících motivačních aspektů politických stran jako unitárních aktérů, majících vliv na podobu a charakter koaliční spolupráce. Formování vlády se odehrává v rovině racionální volby a tlaku na maximální a dlouhodobé působení v exekutivních pozicích (Říchová 2000: 125–126).

Protichůdnou alternativu k americké tradici odvozené od *office seeking-theory* (konfliktů ve věci vládních pozic) pojmenoval Robert Axelrod. Ve své publikaci s podtitulem *Conflict of Interest: A Theory of Divergent Goals with Applications to Politics* přišel s kombinací počtu koaličních partnerů a ideologické orientace. Tuto kombinaci označil za minimální spojenou koalici (*minimal connected winning calitions*) (Axelrod 1970: 171). Hlavním atributem jsou volby, na jejichž půdoryse jsou naplňovány programové priority. Tzv. *policy-seeking theory* (konfliktů ve věci prosazení programových priorit) poskytuje širší pohled na problematiku exekutivně-legislativního vztahu majícího vliv na koaliční spolupráci (Říchová 2000: 128–130).

Svoji nezadatelnou roli sehrává v teorii koalic charakter stranických systémů. Italský politolog Giovanni Sartori v 70. letech 20. století publikoval své

¹⁷ V otázce nalezení optimálního řešení je zohledňováno tzv. normativní, nebo deskriptivní hledisko. U normativního hlediska je kladen důraz na nejvýhodnější jednání jako takové. U deskriptivního hlediska je kladen důraz na chování konkrétních hráčů. Teorie koalic, potažmo teorie her, preferuje využití normativního hlediska, jelikož samo o sobě je schopné ilustrovat uspořádání preferencí čili výher a proher a současně je schopné „vyčíslit“ jejich výhodnost. (Peliš 2008: 261–262).

poznatky z oblasti zkoumání stran a stranických systémů. V uvedené publikaci představil v současné době asi nejuchopitelnější charakteristiku stranických systémů. V zásadě charakterizoval stranický systém jako systém, jenž je následkem vzájemného působení dvou i více aktérů mezistranické soutěže. Uvedený systém je dán korelací vztahů s politickými stranami vyjádřených jako matematické funkce v podobě okolních stran, jenž reagují soutěživě nebo jinak s ostatními funkcemi, tedy stranami (Sartori 2005: 55). Tímto pojetím oddělil stranický systém jako celek od stran, jimiž je utvářen, a současně s tím popsal jeho významné charakteristiky, přičemž mezi nejdůležitější zařadil početní kritérium relevantních stran a jejich ideologickou vzdálenost.

Sartori tento svůj postoj opírá o poznatek fragmentovaného prostředí s více jak pěti aktéry, jehož výsledný stav je zatížen různorodostí kauzálních faktorů. Fragmentace stranického systému tak vypovídá o segmentované nebo polarizované situaci. Dle Sartoriho je pak zřejmé, že k validní charakterizaci stranického systému je nutné přejít od klasifikace k typologii a početní kritérium doplnit polarizací, tedy o kritérium ideologické vzdálenosti (Sartori 2005: 131).

Související problematikou charakteru stranického systému je validita politických stran. Validitu stran Sartori označuje kritériem relevantnosti a současně pokládá otázku: „Jaká síla dělá stranu relevantní a jaký stupeň slabosti ji činí irelevantní.“ V rámci zjednodušení se stanovují uzavírací klausule, obvykle na 5% hranici, avšak dle Sartoriho toto není řešením. Tento svůj poznatek opírá o italskou zkušenost, kdy italská Republikánská strana dosahovala pouhé 2 % podpory, a i navzdory tomu se jednalo o relevantní stranu, jelikož její působení podporovalo stabilitu vládních většin. Smysl řešení spatřuje ve vytvoření kritéria irelevance ve vztahu k malým stranám, přičemž atributem je volební síla jako funkce strany a je vyjádřena počtem mandátů. Doplnujícím hlediskem, jehož význam roste s rostoucím počtem aktérů, je tzv. vládní potenciál či koaliční potenciál. Strana může být v zásadě malá, avšak může disponovat s výrazným koaličním potenciálem. Recipročně platí pravidlo silného aktéra, u něhož tento potenciál zcela absentuje. Na základě uvedených poznatků Sartori charakterizoval dvě pravidla označující za relevantní stranu takovou, jež je schopna po určitou dobu definovat nějakou z pravděpodobných vládních většin. Tato strana tedy disponuje v Sartoriho pojetí koaličním potenciálem. Problémem uvedeného pravidla je nezohledňování výskytu antisystémových stran.

Antisystémové strany díky svým typickým postojům (ideologicky nepřijatelné nebo nejsou orientovány provládně) zpravidla nezastávají pozici tradičních koaličních partnerů. Sartori, vědom si tohoto kritického momentu, přichází s navazujícím pravidlem, kdy za relevantní označil stranu, jejíž existence má potenciál ovlivnit taktiku stranické soutěže, potažmo způsob soutěžení bez ohledu směřování na pravolevé ose. Sartori toto označuje jako vyděračský potenciál (Sartori 2005: 126–129).

1.2.1. Americká tradice

Americká herní tradice (*game-theoretical tradition*) analyzuje politický systém, který je v americkém veřejném prostoru ovlivněn existencí dvou dominantních aktérů. S ohledem na prezidentský systém jde spíše o nahodilé legislativní koalice vznikající napříč politickým prostředím. Američtí teoretikové charakterizují povolební souboj jako střety, v nichž jde výhradně o vládní pozice (*office-seeking theory*), přičemž koaliční spolupráce je chápána jen jako specifický, avšak logický typ vzájemného působení dvou i více činitelů (Laver a Schofield 1998: 9). Toto vzájemné působení z pohledu chování jednotlivých činitelů je v zásadě model, jehož fundamentálním motivačním hodnotovým postojem je cíl získat maximální silné postavení v exekutivě (Budge a Keman 1990: 11). Hlavní roli hraje teorie racionální volby, jejímž základním východiskem je aktérovo počínání založené na minimu vynaloženého úsilí a maximu užitku, přičemž za nejiracionálnější koalice jsou chápány ty nejméně nákladné. Tato uskupení poskytují minimální, avšak postačující možnou většinu nutnou k usednutí do maximálního možného počtu vrcholných vládních pozic. Teorie her tento postoj přirovnává ke hře s nulovým součtem. Z uvedeného je parný akcent výhradně na minimální vítězné koalice. Velké a jiné typy koalic jsou považovány za deviantní případy.

Výraznou postavou, respektive předním představitelem je zmíněný W. H. Riker, který byl schopen určit tři základní principy, které korespondovaly s velikostí, zvolenou strategií a charakterem nerovnováhy hracího pole, přičemž tyto se staly základem jeho teorie, kterou byl schopen aplikovat na minulé koalice sestavované v USA při prezidentských volbách, ale také na koalice okolních států. Vzhledem k charakteru amerického ústavního systému se jednalo o koalice v rámci stranických frakcí nebo jednotlivců. W. H. Riker ve své teorii vycházel z

předpokladu, že „*In social situations similar to n-person, zero-sum games with side-payments, participants create coalitions just as large as they believe will ensure winning and no longer*“ (Riker 1962: 32–33). Takto koncipovaný charakter koalice nazval minimální vítěznou, přičemž předpokládal, že cílem každé politické strany je utvoření právě takové.

Tento Rikerův přístup navodil u soudobých teoretiků otázky, zda vítězství ve volbách znamená vždy vítězství konečné. Kritikou tohoto přístupu se stal fakt výrazného odtažení od reality společně s vyhýbáním se problematice prosazování politického programu a akcentu na dosažení vládních pozic v závislosti na předem určeném cíli. Ne zřídka se malá strana s relativně zanedbatelným ziskem, na níž je existence vlády závislá, může stát „vítězem“, a to tak, že zajít vládě potřebnou většinu v zastupitelském sboru (Říchová 2000: 120–121, 128–133; Budge a Keman 1990: 13–14).

1.2.2. Evropská tradice

Evropské pojetí je výrazněji zaměřené na empirický výzkum a cílí na pochopení vzniku koalic v širším kontextu.¹⁸ Země nacházející se na starém kontinentu, tedy s výjimkou zemí s anglosaskou politickou tradicí, jsou oblastmi s výrazným zastoupením stranických (*multipartijních*) systémů. Právě v takto stranicky roztříštěném veřejném prostoru je spíše výjimečné nalezení aktéra, který má možnost sestavit vládu nezávisle na potřebě dalšího koaličního partnera. Oproti zmíněné americké tradici jsou koalice v evropském pojetí v zásadě vytvářeny politickými stranami a ne, jak již bylo uvedeno v americké podobě, frakcemi, či jednotlivci (Laver 1989: 16; Balík 2008: 35).

Dalším faktorem odlišujícím přístupy je dle teoretiků evropské tradice skutečnost, že se politické strany sdružují v koalice ve snaze prosadit proklamovaný politický program. Ten předkládají voličům, kteří ho prostřednictvím voleb „uvádějí“ v život. Hovoříme o tzv. *policy-seeking theory*.¹⁹ Principiálně je tato myšlenka založena na předpokladu, že voličské kvorum volí své představitele výhradně na základě politického programu. Dle de Swaana se bude politická strana aktivně podílet na sestavení takové koalice, jíž bude

¹⁸ Empirický výzkum se stává základem pro formulování induktivního přístupu (Laver a Schofield 1998: 8).

¹⁹ Policy-seeking theory odráží racionální chování aktérů, jejichž primární snahou, při sestavování koalic, je dosažení cíle prosazení nabízeného politického programu. Müller se Strøm (1999:7) v závislosti na tomto předpokladu předpokládají sestavování koalic, které mají obsahově podobný program.

součástí a která bude akceptovat programové priority v co nejbližším vztahu jeho vlastním (Budge, Laver: 1993: 500). Přidaná hodnota tohoto přístupu, na rozdíl od Rikerova, vychází z možnosti detailněji zkoumat vzájemný vztah exekutivy a legislativy, popřípadě určitých forem koalic či kabinetů (Říchová 2000: 128).

Vypomůžeme-li si Sartoriho charakteristikou stranického systému jako systému, jenž je následkem vzájemného působení dvou i více aktérů mezistranické soutěže zasazeného do evropského prostředí, v němž se ČR nachází, pak validním přístupem pro určení cíle této práce bude využití tzv. *Evropské tradice*. Jak již bylo zmíněno, koalice v evropském pojetí jsou v zásadě vytvářeny politickými stranami a ne frakcemi, či jednotlivci (Laver 1989: 16; Balík 2008: 35).

1.3. Typologie koaličních vlád

Pojem koalice lze významově odvodit z lat. *coalitus*, to z *coalescere*, což v zásadě znamená srůstat, slučovat. Z pohledu již dříve citovaného politologa E. Rikkera se jedná o skupinu lidí, kteří mají potenciál a vůli ke spojení pro dosažení určitého cíle v určitém časovém horizontu. T. Eschenburg (1963) za koalici považuje spojení politických stran k vytvoření vlády, popřípadě spojení k vyjádření parlamentní podpory vládě.^{20,21}

Klasifikováním a tříděním vzniklých a vznikajících koalic se také zabýval český politolog Stanislav Balík (2006), který ve své práci *Typologie exekutivních koalic v českém prostředí* poukazuje na určité zjednodušení klasického pojetí.

Zjednodušení přisuzuje rozlišení koalic pouze na dva základní typy, tzv. velkou nebo minimální vítěznou, zohlednění pouze početního kritéria a absenci širšího pohledu na důvody vzniku a fungování. Stanislav Balík se přiklání k využití Sartoriho interpretaci typologie stranického systému na problematiku klasifikace koalic. Sartori ve své práci s podtitulem *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu* charakterizuje „klasifikaci“ jako systém definovaný na principu vzájemného vyloučení jednotlivých tříd, přičemž třídy jsou postaveny na vzájemném vztahu mezi zvoleným kritériem a vlastní klasifikací. Typologii definuje opětovně jako systém založený na více jak jednom kritériu – vlastnosti. S ohledem na Sartoriho principy pak Stanislav Balík pracuje s klasifikací a typologií koalic a rozlišuje je mezi jednotlivé třídy a typy (Balík 2006: 54–55, Sartori 2005: 130).

1.3.1. Minimální vítězná koalice (*minimal winning coalition*)

Vláda v pojetí minimální vítězné koalice v rámci jejího složení (aktérů) kontroluje minimální možnou většinu v zastupitelském sboru. Tyto aktéry spojuje fakt, kdy v okamžiku ukončení spolupráce jakéhokoli z partnerů zmíněná koalice

²⁰ Pojem koalice viz heslo *koalice* v Sociologické encyklopedii Sociologického ústavu AV ČR dostupné na: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Koalice> (19. 11. 2018).

²¹ Dle nálezu ústavního soudu ČR – I.ÚS 127/96 ze dne 28. 5. 1996 k pojmu koalice podle zákona č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu ČR, v souvislosti s volbami do PS je „vytvoření koalice za současné právní úpravy – volní akt, tj. projev vůle dvou či více politických stran či hnutí vytvořit (volební) koalici, jež nepodléhá žádnému dalšímu schvalovacímu aktu či přezkumu státních orgánů“. „Pojem koalice je znám z politické praxe, nejvíce z oblasti součinnosti tzv. vládní koalice, kde má svůj již léta ustálený význam. Tam, kde tomu tak není, může pojem koalice označovat různé stupně vztahů od pouhé spolupráce mezi libovolnými stranami, přes užší či volnější propojení až k stupni spolupráce, který předchází sloučení takových stran.“ dostupné na: <http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-127-96> (19. 11. 2018)

ztrácí potřebnou legislativní většinu a zaniká. Dle Lijpharta je důvodem, proč jednotliví aktéři přistupují k uzavírání dohod v rámci minimálních koalic, snaha o maximalizaci zisku, což v podstatě vyplývá z logiky parlamentního systému. V zásadě platí, kdo má zastoupení ve vládě, má moc, a jakýkoli aktér tak přirozeně usiluje o co nejširší počet vládních křesel. Zde se opět vracíme ke konceptu racionální volby, která staví účast ve vládě (mocenské hledisko) k prvořadým zájmům. Dobrovolné snižování mocenského postavení dalším nadbytečným členem je v zásadě iracionální (Lijphart 2012: 81–82).

Dle původní teorie odvozené od *office-seeking theory* se minimální vítězné koalice dělí do dvou kategorií. V první kategorii jsou koalice složené s ohledem na co nejmenší počet křesel, tzv. *Minimum Size Coalitions*. V tomto pojetí jde o takovou koalici, která ovládním exekutivy maximalizuje zisky. Aktéři kalkulují s předpokladem vztahu co nejmenšího počtu členů v koalici s dosažením maximální rentability v podobě exekutivních pozic. Do druhé kategorie spadají koalice definované na základě co nejmenšího počtu členů – *Coalitions with the smallest numbers of parties*. V rámci první kategorie hovoříme o spolupráci stran na úrovni co nejmenšího počtu vládních křesel zajišťující co nejmenší možnou většinu. Druhá kategorie se oproti první odvíjí od nezbytně nutného (minimálního) počtu členů koalice. Takovéto rozdělení, z pera americké tradice, nabízí relativně okleštěné informace vztahující se k míře soutěživosti systému bez bližších poznatků stran samotných (Balík 2008: 36; Lijphart 2012: 82–83).

Tento kritický poznatek se snaží potlačit evropská tradice. Ta do typologie vedle standardního mocenského chování vnáší i programové (ideové) hledisko, což nabídlo rozšíření základních typu koalic s nejmenším počtem členů a s nejmenším počtem mandátů. Právě ke skupině minimálních vítězných koalic lze přiřadit programová hlediska v podobě ideově propojených a ideově nepropojených koalic (Balík 2008: 43).

Úzce navazující teorii *Minimal connected winning coalitions* koncipoval Robert Axelrod (1970: 165–187). Ten předpokládal, že se budou vytvářet koalice tvořené stranami, jež sousedí na pravolevé škále a zároveň se zbavují nepotřebných partnerů. Základním předpokladem této teorie je, že strany se budou snažit družít s bezprostředními sousedy do té míry, dokud nebude vytvořena většinová koalice. Ne vždy se ukazuje, že ideově propojené koalice

jsou nutně minimální vítězné koalice (viz tabulka č. 3). Tato koalice může obsahovat i nadbytečnou partnerskou stranu D, která je v Axelrodově teorii nezbytná k vytvoření vítězné koalice (Lijphart 2012: 84).

Navazujícím teoretikem byl Arend Lijphard. A. Lijphard poukázal na společný atribut přechozích koalic v podobě akcentu na počet aktérů. U těchto aktérů byla opomíjena vzdálenost politických programů a preferencí. Proto tedy další typ koalice doplnil o kritérium ideologické vzdálenosti (minimal range coalition, MCR). Tento svůj postoj zdůvodnil výrazně vyšší stabilitou a jednodušším vznikem koalice u ideově, na pravolevé ose, blízkých aktérů. Typově tato koalice představuje co nejužší propojení programových priorit vycházejících z ideového rámce jednotlivých stran koalice. Programově z toho vyplývá nelogická koexistence ideově odlišných stran (Lijphart 2012: 83–84; Říchová 2000: 303).

Tabulka 1: Ilustrační model *Minimal connected winning coalitions*

Strana	A	B	C	D	E
Hodnoty	8	21	26	12	33
Pozice	<i>Levice</i>			<i>Pravice</i>	
					
Minimal connected winning			ABC	BCD	CDE

Zdroj: Lijphart 2012: 82

Ideově nepropojená vítězná koalice představuje do určité míry protichůdný ekvivalent k předchozí variantě. Výskyt této spolupráce je spíše sporadický a v české kotlině dosud nepoužívaný. Tato koalice reprezentuje spolupráci opačně polarizovaných politických aktérů, přičemž vznik je vázán na situaci, kdy vítěz „vyčerpá“ politický potenciál u ideově blízkých aktérů. Tento vítěz z pragmatických důvodů volí strategii spolupráce s menší ideově vzdálenou stranou. Racionální hledisko je patrné v tom, že aktér přijme raději spolupráci s menší stranou, jejíž pozice v koalici nebude natolik výrazná, než kdyby přijal spolupráci s dominantní stranou opačného pólu. Anebo je z personálních důvodů vyloučena jakákoli možnost uzavření koalice, a to i navzdory reálné možnosti k uzavření koalice (Balík 2008: 43).

1.3.2. Nadměrné koalice

Odbornou veřejností je etablované propojení dvou dominantních politických stran zároveň ideově polarizovaných a nepožadujících participaci dalšího aktéra, politických stran, nazýváno jako tzv. velká koalice – *Oversized coalition* (Lijphart 2012: 85–92)²². Doprovodným jevem při vzniku této aliance je teoretický předpoklad – možnost uzavření citované *Minimal connected winning coalitions* a aspekt, že opozice je zároveň tvořena obdobně polarizovanými politickými stranami. To, proč zde nedochází ke spojení v rámci minimální vítězné koalice, je pravděpodobně zapříčiněno osobními animozitami jednotlivců a pro svoji zvláštnost, jakou je realizováno samotné spojení, je pro ni v typologii koalic vymezen samostatný typ. Tato koalice je tvořena zpravidla dvěma aktéry a vznikají za účelem dosažení maximální podpory v zastupitelském sboru, minimalizování vlivu opozice a počtu členů v alianci (Balík 2008: 44).

Je-li tato aliance tvořena více jak dvěma aktéry, je odlišnost od předchozího typu patrná právě ve výskytu nadbytečného člena. V zásadě to znamená, že členem je i ne nezbytně nutná strana k zajištění zisku absolutní většiny, přičemž ztráta tohoto člena neznamena konec vlády. Na takto sestavenou koalici je pohlíženo jako na deviantní, jelikož dle americké tradice neodpovídá mocenským předpokladům a podmínce racionality jednání. Každý z aktérů je postaven před otázku, do jaké míry je ochoten se vzdát svých ideových hodnot, personálních zastoupení a čelních pozic ve vládě. Je postaven do roviny kompromisů a ústupků (Říchová 2000: 133).

V politické realitě lze nalézt další typy nadměrných aliancí, které mají opět buďto k sobě ideologicky blízko či analogicky velmi daleko. Zvláště s druhou, tzv. *ideově nepropojenou koalici* se setkáme velmi zřídka. Dle Balíka (2008: 45) se jedinečnost této aliance odvíjí od jejího výskytu v těsné návaznosti na širokou nebo velkou koalici. V principu ji lze připodobnit k nám známé minimální vítězné ideově nepropojené, avšak s nadbytečným členem. Ne tak v politické realitě ojedinělou nadměrnou koalici je tzv. *koalice nadměrná ideově propojená*. Tato koalice je uvedena v život naplněním dvou základních faktorů. Standartním faktorem je opětovný výskyt nadbytečného člena i bez něhož by koalice měla

²² William H. Riker používá termín *Oversized Coalitions*. Obdobný výraz lze nalézt u A. Lijpharta, který hovoří o tzv. *Oversized cabinets*.

potřebnou většinu. Druhým faktorem je z podstaty názvu těsná ideová příbuznost aliančních stran. Důvodů pro vznik takovéto koalice je hned několik. Dle Balíka (2008: 45) jsou podmínky pro vznik dané například institucionálním charakterem politiky, charakterem stranického systému, popřípadě počtem získaných mandátů. Její výskyt je častější v systémech, ve kterých je podmíněno schválení rozhodnutí nadpoloviční, nejen prostou většinou. Představitelé této koalice jednají na základě racionálních pohnutek, jelikož „postačující“ minimální vítězná většina by proti dobře zformované opozici nemusela být dostačující. Podobné racionální hledisko lze aplikovat na počet získaných mandátů, na to, jak silnou pozici má vítězná strana. V zásadě jde o eliminaci zvýšených požadavků ideově blízké strany, jejíž mandáty jsou potřeba k zajištění potřebné většiny. Tím, že přizve ke spolupráci ostatní ideově blízké partnery, rozmělní exkluzivitu a sníží riziko mnohdy „vyděračských“ praktik (Balík 2008: 45).

Druhovou pestrost nadměrných koalic Balík dokresluje identifikací navazujících dvou typů, a to tzv. *koalicí širokou* a *koalicí všestranickou*. U prvé z nich jsou podmínky pro její vznik více či méně obdobné jako předešlé *nadměrně ideově propojené*. Odlišnost lze především nalézt v ideovém souznění. Vznik široké koalice předpokládá výraznější ideové kompromisy a ústupky. Důvodem je v zásadě spojení všech relevantních aktérů, přičemž z tohoto spojení je z ideologických důvodů vyloučen právě jeden relevantní aktér. Nezbytnou podmínkou je samotný počet členů koalice. Ten musí být vyšší než dva. Pokud by tato podmínka naplněna nebyla, nejednalo by se, v novinářském žargonu řečeno, o duhovou koalici, ale o typ velké koalice. Motivací pro uzavření je relativně rozumná snaha diverzifikovat rozhodující pravomoci mezi své partnery a tím je v rámci spolupráce přimět ke spoluodpovědnosti. Zbývajícím typem pojící se s třídou nadměrných koalic je tzv. *všestranická*. Její vznik má, co do činění s posledně citovaným typem aliance. Charakteristickým rysem je kolektivní a bezvýlučná kooperace na vládě. Pojem „bezvýlučný“ je zásadní a znamená, že oproti široké koalici není vyloučen žádný z aktérů. Regionální politická scéna odlišuje dva pohledy na problematiku vyloučení relevantního aktéra – bez něj, anebo proti němu. V postoji proti němu je zřejmá negativní konotace významu a určitý antagonistický postoj k vyloučené straně. Dle Balíka (2008: 46) by proti němu, na rozdíl bez něj, jenom s velkými obtížemi bylo možné sestavit všestranickou koalici.

Motivy všestarnické spolupráce se opětovně točí okolo pragmatické diverzifikace rozhodujících pravomocí a volání po spoluodpovědnosti v zastupitelském sboru. Dle poznatku citovaného autora, kdy „*důvody pro vyloučení bývají v kontextu místní politiky závažné a nezřídka vedly k vítězství koaličních sil ve volbách*“, ukazuje na vznik předvolebních aliancí (Balík 2008: 46, Říchová 2000: 133–134). V zásadě to ukazuje na racionální postoj aktérů. Ten je v případě neúspěchu ve volbách promítnut do reciproční nabídky spolupráce a korektnosti vítězů. Balík připisuje také motivy tzv. *touze po bezpečí* či charakteru obce *Gemeinschaft* (Balík 2009: 195–196)²³.

Ačkoli jsou nadměrné koalice dle odborné veřejnosti chápány jako nevýhodné – deviantní modely, je jejich výskyt dle Lijpharta (2012: 125) velmi častý.

Tabulka 2: Četnost a průměrná doba trvání (v letech) pěti typů koalic ve třiceti parlamentních demokraciích v období 1945–2010.

Typ koalice	Počet koaličních vlád	Průměrná doba v letech
Minimální vítězná – jednobarevná	56	8,20
Minimální vítězná koalice	85	3,64
Menšinová vláda – jednobarevná	42	2,57
Menšinová koalice	62	1,52
Nadměrná koalice	106	2,27
Celkem	351	3,45

Zdroj: Liphart 2012: 125

Motivační důvody ženoucí politické strany do uzavírání velkých koalic lze v zásadě rozdělit do čtyř bodů. V první řadě jde o prosazení vlastních programových priorit, zájmů a vazeb. V druhé řadě se jedná o narušenou stranickou disciplínu, přenesenou do obavy a nejistoty stranických lídrů při hlasování. Třetím důvodem je specifická politického systému. Jak již bylo zmíněno, její výskyt je častější v systémech, ve kterých je podmíněno schválení rozhodnutí nadpoloviční, nejen prostou většinou. Posledním, čtvrtým důvodem

²³ Pojetí *Gesellschaft* je spojováno s německým sociologem Ferdinandem Tönniesem. *Gemeinschaft* je definováno jako společenství nebo pospolitost s danými osobními vazbami, současně je *Gesellschaft* také společnost s racionální organizací a volnějšími vazbami. Obce se nevyskytují v čisté podobě, jsou zpravidla smíšené, a mají potenciál popsat a vysvětlit některé z rysů společnosti (Petrušek 1996: 338).

v řadě je obava z exkluzivity menšího politického aktéra, který by mohl svým postavením tlačit a explicitně si vynucovat své programové priority (Říchová 2000: 133–134).

1.3.3. Menšinové vlády

Při zpětném pohledu na předešlou kapitolu lze v tabulce č. 4 nalézt více jak 29% zastoupení menšinových vlád (Liphart 2012: 125). Relativně vysoký podíl menšinových vlád lze také vysledovat i z výzkumu Lavera a Schofielda (1998: 70), kteří identifikovali v evropském prostředí v mezidobí 1945–1987 celkem 73 *minority governments* ze sledovaných 218 vlád. Z výzkumů dále vyplývá, že četnost výskytu je odvislá od systému, z něhož vychází, a zároveň se většina výzkumů shoduje v jejich asi třetinovém poválečném zastoupení v rámci západoevropských politických systémů (Strøm 1990: 8).

Z pohledu teorie racionální volby, potažmo teorie her, je zásadním atributem vítězství, přičemž za vítězství je brána jakákoli absolutní většina v zastupitelském sboru. Tento předpoklad je v rozporu s politickou realitou, jelikož případná menšinová vláda je uvedena v život v okamžiku, kdy vítěz voleb nebo koalice nemá většinu. V politické realitě to značí situaci, kdy exekutiva nedisponuje stranickou podporou v rámci realizace svých legislativních kroků. Spoléhá na podporu stran, které nejsou přítomny ve vládnoucím bloku. Tato podpora je vyjádřena přímou – „aktivní“ podporou některého z předkládaných návrhů, či „pasivní“, kdy se jednotliví poslanci nebo stranické kluby neúčastní jednání o vládních návrzích. Podstatou pasivní účasti je snížení sumy hlasů nutných pro přijetí vládní stranou navrhované legislativní normy (Balík 2011: 23–24; Strøm 2003: 283; Herman and Pope 1973: 197).

Herman a Pope (1973) zpochybnili předpoklad, že vzniklé koalice musí být vítězné pouze s většinovým ziskem mandátů (Herman a Pope 1973: 191). Ukázali, že formování menšinových vlád není v zásadě neobvyklé, a charakterizovali pět důvodů, které mohou vést k vytvoření menšinových vlád.

- Koalice nejsou běžně přijímanou formou vlády.
- Specifické stavy stranického systému, např. když některé strukturální rysy vlastněné stranickým systémem vážně znevýhodňují vznik většinové koalice.
- Vláda je správní správou – nepolitickou vládou s omezenou délkou života.
- Dochází ke zhroucení tradice – spolupráci mezi koaličními partnery.
- Existuje situace, ve které strana, která formuje vládu, má marginální počet míst k dosažení legislativní většiny (Herman a Pope 1973: 195 a další).

Reálný pohled do vnímání menšinových vlád založených na racionální volbě tradice vnesl díky průlomové práci Strøm. Strøm ukazuje, že formování menšinové vlády lze chápat i jako důsledek racionálního chování příslušných vedoucích stran, vyvolaného institucionálními pobídkami. Poukazuje na skutečnost, že zákonodárné a výkonné koalice se nemusí shodovat. Status „většinové“ není nutně rozhodujícím faktorem v parlamentním zákonodárství. Strøm předkládá tři hlavní argumenty:

- V procesu formování vlády nejsou strany motivovány pouze úvahami v rovině vládních postů, ale jsou také výrazně motivovány příležitostmi zisku v rovině politického vlivu.
- Dosažení portfolia kabinetu není nezbytnou podmínkou výplaty – zisku. Strany v opozici mohou být schopny vyvíjet politický vliv na legislativní scéně. To platí zejména pro politické systémy se silnými výbory.
- Političtí vůdci berou v úvahu dobu příští. Čím jsou volby konkurenceschopnější, tím jsou vyšší očekávané náklady a tím je pravděpodobnější odmítnutí vládních funkcí (Strøm 1990: 38–49; Strøm 2003: 283–295).

Rozšíříme-li hranici teoretických vlivů potřebných ke vzniku menšinových vlád o ideologickou dimenzi, můžeme dle Budgeho a Lavera (1992: 5) rozšířit portfolio možností jejich vzniku. Zdá se, že šance na to, že do vlády vstoupí menšinová vláda, jsou tím větší, čím větší je ideologická polarizace opozice. Vznik menšinových vlád v ideologicky polarizovaných parlamentních systémech lze vysvětlit skutečností, že ideologicky rozdělené opoziční strany nejsou schopné nebo ochotné vytvořit vládní alternativu.

1.3.4. Regionální reflexe teorie koalic

Regionální povahou v život uvedení koalic se v českém prostředí zabýval především Petr Jüptner. Ve své reflexi v otázce regionálního politického systému přichází s výčtem faktorů, které negativně ovlivňují aplikovatelnost teorie koalic na subnárodní úroveň. První problematický faktor spatřuje ve výskytu nezávislých sdružení, jejich funkční podobnosti, účasti a schopnosti zasahovat na úrovni koaličních jednání. Druhý problematický faktor je dán institucionální odlišností od celostátně etablovaných politických stran. Někteří aktéři (regionální politická uskupení) jsou spíše volným sdružením podobně smýšlejících jednotlivců, popřípadě koalicí individualit. Tento výrazně nevázaný vztah komplikuje předpoklad jednotnosti politických stran jako unitárních aktérů. Ve vnitrostranickém regionálním prostředí není v rámci jednotlivých stran neobvyklý výskyt názorově odlišných proudů, frakcí či zájmových skupin (Jüptner 2004: 81).

Zmíněnou reflexí Jüptner dělí na regionální úrovni politické strany celkem do dvou skupin. První skupinu tvoří strany takzvaně etablované. Jde o celostátní a dlouhodobě aktivní strany vyznačující se klasickou stranickou strukturou. Mezi tyto strany lze zařadit Českou stranu sociálně demokratickou (ČSSD), Křesťanskou a demokratickou unii – Československou stranu lidovou (KDU-ČSL), Občanskou demokratickou stranu (ODS) a Komunistickou stranu Čech a Moravy (KSČM). Druhou skupinu tvoří strany regionálně-komunální. Už z prostého názvu lze dovodit jejich výskyt a význam. Jüptner tuto skupinu dále dělí dle charakteru jednotlivých stran, a to na:

- Strany regionální.
- Strany lokálně – komunální – tyto strany jsme schopni dohledat převážně ve větších městech. Dle autora je pragmatičtější vyvinout úsilí na založení politické strany než sestavení nezávislé kandidátní listiny. V zásadě jde o bližší sepejetí s městem, přičemž se nebrání přesahu do regionální úrovně.
- Strany univerzálně–komunální bez regionálního ukotvení. Do této subskupiny se řadí různá nezávislá sdružení a hnutí a zároveň se tato podskupina řadí mezi nejvýznamnější v rámci této úrovně (Jüptner 2004: 89).

Výrazným specifikem provázející aplikování teorie koalic na lokální úrovni jsou v rámci veřejného prostoru obcí sociální, společenská a ideologická zabarvení. V prizmatu teorie her a motivace aktérů lze nalézt množství variabilních přístupů, které se odehrávají v rovině soubojů o exekutivní posty prosazováním osobních preferencí, či jen v rovině společenského postavení. Z důvodu formálního propojení komunální politiky s místem výkonu a osobních preferencí se mění i charakter politiky na tzv. *apolitický*, který je specifický osobními vazbami a velikostí obce. Dle Jüptnera lze vysledovat určitá přímá úměra mezi velikostí obce a ideologickým prizmatem na komunální úrovni. Čím menší obec, tím menší je ideologické zabarvení. Z tohoto hlediska je v zásadě do značné míry znemožněno relevantní rozmístění komunálních aktérů na pravolevé ose a zároveň je znemožněno jejich vzájemné srovnání (Jüptner 2004: 81).

Autor sám pak doporučuje rozdělení obcí do celkem 4 skupin, a to na nejmenší obce, obce menší nebo větší střední velikosti a největší obce, ve kterých specifikuje stranický systém a charakter politických aktérů (Jüptner 2004: 83).

Do kategorie nejmenší obce spadají obce s méně jak 1 700 obyvateli a ve kterých jsme schopni v průměru dohledat zastoupení do dvou politických stran. V optice koaliční logiky se zpravidla hovoří o velké „rodinné“ koalici, ve které se spíše nevyskytuje vládní a opozice (Jüptner 2004: 86).

U druhé skupiny je rozmezí dáno v intervalu 1701–9000 obyvatel. U těchto obcí narůstá oproti nezávislým kandidátům podíl stranicky aktivních kandidátů. Stranicky aktivní kandidáti bývají dle Jüptnera (2004: 88) zpravidla poráženi, a to z důvodu silného působení regionálně-komunální strany zastoupené nezávislými kandidáty. Stejně u předchozí kategorie se zpravidla v obcích uvedené velikosti jedná o velké „rodinné“ koalice. Neopominutelnou roli zde hraje forma stranického systému. Jde-li o formu soutěživého systému, hodnotí autor postavení opozice za spíše formální bez aspirace na relevantní alternativu.

Obce v intervalu obyvatel mezi 9 001–45 000 jsou na kandidátních listinách zastoupeny relativně vysokým počtem stranických kandidátů, nicméně nezávislí kandidáti stále dominují v rámci regionálně-komunálních stran. Dle Jüptnera (2004: 92–93) dochází i k proměně politického systému na typ smíšené soutěživosti. Soutěživým se stává v okamžiku porcování exekutivních pozic, naopak nesoutěživým v období voleb. Optikou teorie koalic se s jejich

formováním dostáváme do povolebního období, kde výplatou jsou vrcholné posty v radě obce (radní, místostarostové a starostové). Typově jsou řazeny mezi tzv. koalice široké, tedy velké s nadbytečným členem. Dle Jüptnera (2004: 92–93) se začíná prosazovat výraznější vliv politických stran, avšak ideologické hledisko stále nelze zohlednit.

Do obcí, které přesáhly počtem obyvatel hodnotu 45 001, spadají především statutární města. U těchto měst je zřejmá dominance zavedených politických stran, které sestavují stranické kandidátní listiny. Nezávislí kandidáti, kteří mají veskrze marginální zastoupení, se do zastupitelských orgánů prosazují prostřednictvím regionálně-komunálních stran. Dle Jüptnera (2004: 95–98) se jedná o prostředí čistě soutěživého typu s faktickým rozdělením na vládu a opozici. Vztah k ideologii je polovičatý. Optikou teorie koalic se s jejich formováním dostáváme do jak předvolebního, ale i povolebního období, kde formování koalic je standardní procesní otázkou. Dle Balíkovy typologie se setkáváme s charakterem velkých nebo minimálních vítězných koalic. Charakterem se kategorie obcí s více jak 45 000 obyvateli přibližuje krajům.

Shrneme-li poznatky, jako je druhová pestrost jednotlivých forem koalic včetně specifických podskupin, zasadíme-li jejich četnost a průměrnou dobu trvání, získáme v zásadě stabilní a validní základ pro identifikaci vzniklých koalic ve stranickém prostředí na krajské úrovni ČR.

2. Aplikování teorie koalic na úrovni krajů ČR

Tato část práce přibližuje v souvislostech:

- Velikost a charakter stranického systému, a to s ohledem na zákon č. 129/2000 Sb. a indexů fragmentace, deformace, efektivního počtu stran a agregace.
- Charakter voleb na komunálním úrovni, a to s ohledem na teritorii voleb tzv. *druhého řádu* (*second-order elections*).
- Ideologickou vzdálenost hlavních politických aktérů, a to z pohledu na pravolevé postoje obyvatel v kontrastu na sebevymezení jednotlivých aktérů.
- Konkrétní koaliční jednání a vzniklé koalice v jednotlivých krajích v průběhu posledních pěti volebních období. V každém období je nabídnut krátký exkurz do politické situace a výsledků samotných voleb. V závěru jsou s ohledem na teorii koalic identifikovány vzniklé koaliční modely.

2.1. Krajské volby

První volby do krajských zastupitelstev proběhly dne 12. listopadu 2000 a reálně se jednalo o nové volby do třinácti nově vytvořených vyšších územně samosprávních celků vyjma Hlavního města Prahy²⁴. Volby jako takové nepředčily očekávání v podobě kopírování průběhu voleb sněmovních a samotná premiéra se odehrála bez většího zájmu voličů, kdy volební účast nepřesáhla hranici 34 %. V průběhu voleb je aktivován zákon č. 130/2000 Sb. o volbách do zastupitelstev krajů, kdy se podle § 2 volí dle zásad poměrného zastoupení, tajnou všeobecnou a přímou volbou jednotlivých zástupců. Kandidáti jsou voleni prostřednictvím kandidátních listin, které mohou podávat pouze registrované strany, hnutí nebo koalice. Jednotlivcům, kteří by chtěli kandidovat samostatně, není dle zákona tato možnost umožněna. Mechanismus přerozdělování mandátů je založen na modifikované d'Hondtově metodě²⁵. Prvním dělitelem je číslo 1,42, a do skrutinia postupují pouze ta politická uskupení, která získala alespoň 5 % z celkového počtu platných hlasů. Související zákon č. 129/2000 Sb., (§ 31) pak v

²⁴ Hlavní město Praha, Středočeský kraj, Jihočeský kraj, Plzeňský kraj, Karlovarský kraj, Ústecký kraj, Liberecký kraj, Královéhradecký kraj, Pardubický kraj, Kraj Vysočina, Jihomoravský kraj, Olomoucký kraj, Zlínský kraj, Moravskoslezský kraj.

²⁵ Hovoříme o tzv. Koudelkové volebním děliteli. Prvním dělitelem je 1,42 po němž následuje 2, 3, 4 atd.

návaznosti na celkový počet obyvatelů daného regionu (velikosti volebního obvodu) vymezuje počet zastupitelů v jednotlivých krajích, a to na:

- a) do 600 000 obyvatel 45 členů,
- b) nad 600 000 do 900 000 obyvatel 55 členů,
- c) nad 900 000 obyvatel 65 členů

Ohlédneme-li se za množstvím kandidujících politických stran v jednotlivých volebních letech, nalezneme výrazně heterogenní stranické portfolio. Toto portfolio lze v zásadě rozdělit na dvě skupiny. První skupina je tvořena celostátně etablovanými, tradičními, politickými stranami mající ze své podstaty přesah do celonárodní úrovně a kam lze zařadit například strany typu ODS, TOP 09, ČSSD, KSČM a KDU-ČSL. Druhou část skupiny tvoří strany a hnutí spíše regionálně–komunálního charakteru.

Pro potřeby této práce je relevantnost heterogenního označení krajského stranického prostředí doložena výpočty indexů fragmentace, deformace, efektivního počtu stran a agregace (viz tabulka č. 3,4,5,6). Dle Nováka (1997: 175) v souvislosti se zjištěnými hodnotami vyplývá, že například dle indexu fragmentace se nacházíme na půdě multipartismu, nebo v případě indexu deformace, hodnoty vyšší než 1, hovoříme o nadreprezentovanosti většiny politických stran.

Tabulka 3: Index: Deformace²⁶

Volební období	2000	2004	2008	2012	2016	Trend	Sloupce
Středočeský	1,0029	0,9501	0,9840	0,9936	0,9972		
Jihočeský	0,9937	0,9923	0,9787	0,9868	0,9940		
Plzeňský	0,9905	0,9330	0,9642	0,9890	0,9516		
Karlovarský	0,9936	0,9499	0,9318	0,9851	0,9841		
Ústecký	1,0027	0,9881	0,9891	0,9859	0,9932		
Liberecký	0,9929	0,9836	0,9851	0,9913	0,9611		
Královéhradecký	1,0027	0,9568	0,9952	0,9925	0,9648		
Pardubický	0,9618	0,9862	0,9820	0,9840	0,9826		
Vysočina	0,9967	0,9719	0,9817	0,9400	0,9940		
Jihomoravský	0,9982	0,9701	0,9881	0,9915	0,9803		
Olomoucký	0,9868	0,9939	0,9706	0,9939	0,9966		
Zlínský	1,0030	1,0002	0,9816	0,9934	0,9734		
Moravskoslezský	0,9950	0,9853	0,9907	0,9970	0,9970		
Průměr	0,9831						
Medián	0,9881						

Zdroj: Výpočty autor

²⁶ Index deformace v obecné rovině informuje o nadreprezentaci či podreprezentaci politických stran. Je vypočítáván dle vzorce $I = \frac{si}{vt}$. Při hodnotě = 1 hovoříme o maximální proporcionalitě. Čím je hodnota <1, tím je nadreprezentace vyšší, čím >1 tím je strana více podreprezentovaná (Kubát 2010: 234–235).

Tabulka 4. Index: Fragmentace²⁷

Volební období	2000	2004	2008	2012	2016	Trend	Sloupce
Středočeský	0,7403	0,6712	0,6646	0,7356	0,8128		
Jihočeský	0,7788	0,6803	0,6823	0,7808	0,8218		
Plzeňský	0,7812	0,6736	0,6805	0,7022	0,8346		
Karlovarský	0,7368	0,6804	0,7797	0,7793	0,8336		
Ústecký	0,7306	0,6122	0,7153	0,7570	0,7544		
Liberecký	0,8039	0,6696	0,7575	0,7812	0,7664		
Královéhradecký	0,7328	0,7140	0,7180	0,8069	0,8464		
Pardubický	0,7516	0,7111	0,7042	0,7931	0,8000		
Vysočina	0,7823	0,7576	0,6785	0,7546	0,8336		
Jihomoravský	0,7565	0,7522	0,7110	0,7503	0,8559		
Olomoucký	0,7808	0,7200	0,6618	0,7484	0,8278		
Zlínský	0,7753	0,7535	0,7378	0,8069	0,8395		
Moravskoslezský	0,7622	0,6887	0,6614	0,7323	0,7876		
Průměr	0,7491						
Medián	0,7535						

Zdroj: Výpočty autor

Tabulka 5. Index: Agregace²⁸

Volební období	2000	2004	2008	2012	2016	Trend	Sloupce
Středočeský	8,0775	9,8460	10,0000	7,6925	4,1033		
Jihočeský	5,8180	9,8180	10,0000	5,4550	3,8957		
Plzeňský	5,7780	9,7780	10,5550	8,3325	2,7156		
Karlovarský	8,3325	9,3340	5,9267	5,1850	3,6113		
Ústecký	7,7275	16,9700	10,0000	7,2720	7,2720		
Liberecký	4,8150	12,2225	6,6660	5,7780	5,7143		
Královéhradecký	7,7775	7,7783	6,6667	4,4450	3,2100		
Pardubický	6,6660	10,0000	10,5550	4,4450	4,4450		
Vysočina	5,7780	6,6660	11,6675	6,2967	3,4914		
Jihomoravský	7,0760	6,1540	10,0000	7,0760	2,5644		
Olomoucký	5,4540	9,5450	12,2725	6,9100	4,1557		
Zlínský	6,6660	7,1120	8,0000	4,4450	3,3338		
Moravskoslezský	6,1540	11,1550	11,9225	7,3840	5,6417		
Průměr	7,2554						
Medián	6,9100						

Zdroj: Výpočty autor

²⁷ Index fragmentace v obecné rovině informuje o velikosti stranického systému. Vypočítá se dle vzorce $F = 1 - \sum_{i=1}^n p_i^2$. Pohybuje se v intervalu 0–1, kdy hodnotou 0,5 je charakterizován systém dvou stran, je-li interval v rozmezí 0,5–0,67, hovoříme o bipartijním systému, index vyšší než 0,7 charakterizuje multipartismus. U hodnot pod hranici 0,5 se jedná o existenci dominantní strany (Kubát 2010: 234–235).

²⁸ Index agregace v obecné rovině informuje o postavení nejsilnější politické strany. Je kalkulován podíl procent (S) křesel nejsilnější strany a počet (N) politických stran $A = \frac{S}{N}$. Čím je hodnota indexu vyšší, tím je stranický systém výrazněji koncentrován, a to z důvodu výskytu silného aktéra. Efekt silného aktéra by měl být patrný v jednodušším sestavování vlády a vláda by měla být stabilnější. (Novák, Lebeda 2004: 413–416).

Tabulka 6. Index: Efektivního počtu stran²⁹

Volební období	2000	2004	2008	2012	2016	Trend	Sloupce
Středočeský	3,8506	3,0418	2,9819	3,7823	5,3409		
Jihočeský	4,5210	3,1282	3,1476	4,5620	5,6121		
Plzeňský	4,5711	3,0635	3,1300	3,3585	6,0457		
Karlovarský	3,7993	3,1934	4,5396	4,5302	6,0082		
Ústecký	3,7115	2,5788	3,5129	4,1159	4,0715		
Liberecký	5,1000	3,0269	4,1239	4,5711	4,2811		
Královéhradecký	3,7432	3,4971	3,5461	5,1790	6,5117		
Pardubický	4,0258	3,4614	3,3812	4,8333	5,0001		
Vysočina	4,5925	4,1252	3,1105	4,0743	6,0094		
Jihomoravský	4,1061	4,0350	3,4607	4,0048	6,9384		
Olomoucký	4,5626	3,5720	2,9570	3,9743	5,8063		
Zlínský	4,4507	4,0575	3,8141	5,1789	6,2303		
Moravskoslezský	4,2045	3,2128	2,9529	3,7358	4,7091		
Průměr	4,1901						
Medián	4,0575						

Zdroj: Výpočty autor

2.1.1. Volby druhého řádu

Častokrát v následujícím textu zmíněný nezáměr lze vysvětlit teritorií voleb tzv. *druhého řádu* (*second-order elections*).

Výzkum jednotlivých aspektů se odehrával zvláště pod taktovkou německých politologů Karlheinz Reifa a Hermanna Schmitta.³⁰ Zmínění akademičtí pracovníci se v počátcích svého výzkumu zabývali volbami do Evropského parlamentu (EP), aniž by je s uvedeným konceptem spojovali.

Za první kritérium voleb druhého řádu lze určit samotný „*dopad výsledků voleb na formování rozhodující složky exekutivy*“ (Havlík, Hoskovec 2009: 25). Podle Reifa a Schmitta jsou volbami prvního řádu (*first-order elections*) volby, které mají v ústavně definovaném politickém systému rozhodující povahu. Z pohledu parlamentarismu, jakožto státního zřízení v ČR, mají rozhodující vliv na ústavní systém parlamentní a prezidentské volby. Z pohledu druhořadých voleb můžeme k uvedenému příkladu voleb do EP přidat další, a to volby komunální, regionální, popřípadě další – doplňovací (Havlík, Hoskovec 2009: 25-26).

Souvisejícím a neméně důležitým hlediskem je určitá propojenost voleb

²⁹ Index efektivního počtu stran přináší v zásadě podobnou informaci jako index fragmentace. Dle Kubáta (2010: 234–235) je použití tohoto indexu jednodušší a přirozenější. Porovnáme-li grafické hodnoty v tabulce č. 6 s tabulkou č. 4 nalezneme téměř identickou shodu. Vzorec pro výpočet $N = \frac{1}{\sum_{i=1}^n p_i^2}$.

³⁰ Reif, Karlheinz, Schmitt, Herman. 1980. „Nine second-order national elections – A conceptual framework for the analysis of European election results.“ *European Journal of Political Research* 8, č. 1, 3–44.

prvního a druhého řádů, která spočívá ne ve 100% oddělitelnosti konaných voleb na celonárodní a komunální úrovni.

Je nutné zmínit fakt neustálého posouvání teorie v čase se zohledňováním proběhlých voleb, ze kterých čerpala nové poznatky, jimiž byla konfrontována a v závislosti na nich i aktualizována. Karlheinz Reif a Hermann Schmitt se stali „průkopníky“ a jejich koncept se dá do značné míry aplikovat i na současnost.

Význam druhořadých voleb je zastižitelný v následujících úrovních:

1. *Dimenze významu „less-at-stake“*. Výstupy druhořadých voleb nebudou mít vliv na exekutivní a legislativní moci. Aktéři volebního procesu si uvědomují, že předmětem není rozhodování o zásadních politických tématech.

2. *Dimenze specifické arény „specific arena“*. I přes podstatu první dimenze si aktéři volebního procesu uvědomují určitou hodnotu výplaty v jiných záležitostech.

3. *Institucionálně-procedurální dimenze „institutional-procedural“*. Charakterizuje specifika volební soutěže s ohledem na legislativní normy, odlišující jednotlivé úrovně stranických systémů.

4. *Dimenze volební kampaně „campaign“*. Pro politické aktéry a jejich voliče pravděpodobně nejviditelnější dimenze. Z pohledu komunálních aktérů je nutné vyvinout daleko intenzivnější snahu, nasazení a množství finančního kapitálu. Účastní-li se voleb na komunální úrovni i etablované politické strany mající stabilní voličskou základu, tak tyto strany mohou s ohledem na intenzitu volební kampaně profitovat z této konkurenční výhody a mohou „spekulovat“ s nepříliš velkým zájmem veřejnosti.

5. *Dimenze politické proměny hlavní arény „main-arena political change“*. Jednotliví straničtí aktéři jsou nuceni analyzovat reálnou proměnu momentální oblíbenosti politických stran, a to i v návaznosti na charakter hracího pole první úrovně.

6. *Dimenze sociální a kulturní proměny „social and cultural change“*. V této dimenzi je nezbytné objektivním způsobem uchopit sociálně–kulturní proměnu společnosti, kterou lze odvozovat od podpory agrárních stran v návaznosti na pokles voličů zaměstnaných v agrárním sektoru nebo měnící se základnou křesťanskodemokratických stran v návaznosti na sekularizaci (Havlík, Hoskovec 2009: 25–36).

Po zvážení všech možných aspektů ve volbách do EP právě s ohledem

na shora uvedené dimenze „redefinovali“ Reif se Schmittem několik níže uvedených charakteristik voleb druhého řádu:

- a) Zpravidla zastihujeme nižší volební účast.
- b) Nacházíme prostor a uplatnění pro nové a malé strany.
- c) Registrujeme relativně vysoké procento neplatných hlasů.
- d) Volba je více personifikovaná – voliči se méně zaměřují na strany.
- e) Vládní strany snadněji ztrácí podporu.
- f) Pojetím mají přesah mimo rámec národních hranic.
- g) Klesající volební účast v závislosti na rozdílném charakteru pravidel hry mezi národní a komunální úrovní.
- h) Nižší sledovanost ze stran médií (Reif, Schmitt 1980: 3–44).

V návaznosti na volby do EP v roce 1984 Reif uvedené charakteristiky dále doplnil, a to:

- i) Přeléváním témat z celostátní úrovně do komunální a naopak, přičemž se eviduje mnoho témat patřících především na celostátní úroveň.
- j) Pravidelně nižší volební účast než na celonárodní úrovni.
- k) Široké portfolio stran mající předpoklad úspěš – malé, nové, ale také radikálnější strany.
- l) Volební zisky vládních stran mají tendenci do značné míry působit na jednotlivá období volebního cyklu. (Reif 1984: 247).

Z pohledu voliče je logické, že politická regionální aktivita je obyvatelům daného regionu bližší, avšak charakter celonárodních voleb je častěji akcentován sdělovacími prostředky. Toto propojení se o to více umocňuje, je-li střídání voleb vždy v poločase funkčního období, jelikož to voličům poskytuje možnost formálně zhodnotit, uprostřed volebního období, kvalitu práce politické reprezentace.

Tabulka 7: Volební účast – kraje

Ukazatel	Volby do zastupitelstev krajů				
	2000	2004	2008	2012	2016
Registrovaní voliči	7 182 503	7 307 378	7 415 830	7 491 806	7 461 766
Hlasující voliči	2 416 385	2 164 456	2 988 487	2 763 464	2 579 668
Volební účast (%)	33,6	29,6	40,3	36,9	34,6

Zdroj: Český statistický úřad

Tabulka 8: Volební účast – PČR

Ukazatel	Volny do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR				
	PS 2002	PS 2006	PS 2010	PS 2013	PS 2017*)
Registrovaní voliči	8 264 484	8 333 305	8 415 892	8 424 227	8 374 501
Hlasující voliči	4 793 706	5 372 449	5 268 098	5 010 944	5 094 633
Volební účast (%)	58,0	64,5	62,6	59,5	60,8

Zdroj: Český statistický úřad

2.1.2. Ideologická vzdálenost a pozice politických stran

Z pozice výzkumu koaliční spolupráce v rámci teorie koalic hraje nezbytnou úlohu, v předchozím textu zmíněná, ideologická blízkost koaličních partnerů, kterou lze odvodit z pravolevých postojů obyvatel, jenž zpravidla korelují se stranickými preferencemi (Švec 2010: 187–188)³¹.

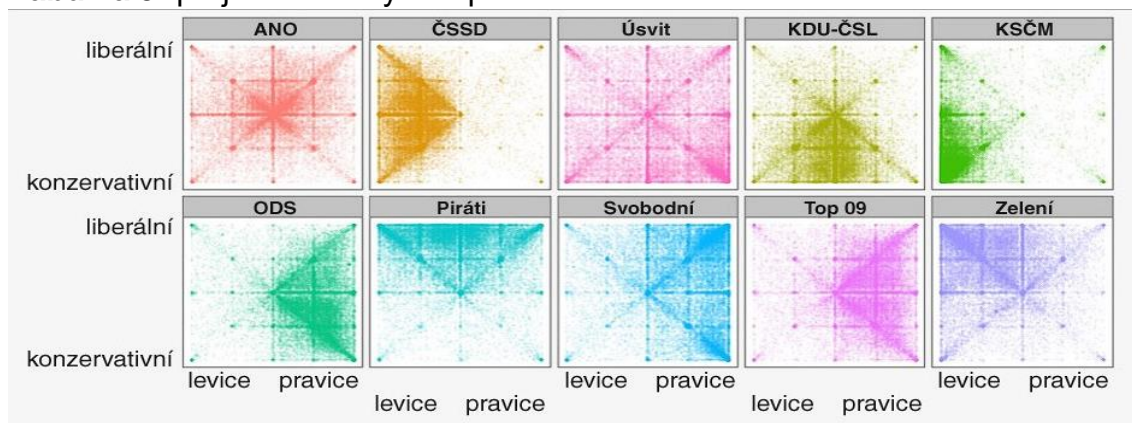
Pro potřeby této práce byly využity dva na sobě nezávislé zdroje. Sociologický ústav AV ČR, v.v.i (CVVM) na základě vlastního šetření, které proběhlo v období od 16. – 29. 6. 2018, vyprofiloval podle stranických preferencí (%) u hlavních politických stran jejich zařazení na škále levice – pravice. Pro ilustraci je levice obsazena tradičně KSČM a ČSSD a pravice pak ODS.

Jako srovnávací model k šetření CVVM byl využit otevřený projekt portálu iDNES.cz, který od 13. září 2016 na základě jednoduché on-line aplikace vyhodnocuje nasbíraná data z tzv. projektu Politický kompas. Do uvedeného projektu se zapojilo víc než 34 tisíc čtenářů³². V obecné rovině lze konstatovat, že údaje (viz tabulka č. 8) nashromážděné formou on-line aplikace do značné míry korelují s datovým výstupem CVVM.

³¹ Švec, Kamil. 2010. „Analýza voleb do krajských zastupitelstev v roce 2008 v kontextu teorie koalic a srovnání s volbami v roce 2000 a 2004.“ *Acta Politologica* 2, č. 2, 186–204. Dostupné na: https://tarantula.ruk.cuni.cz/ACPO-25-version1-2010_Svec_02_02.pdf (26. 2. 2019).

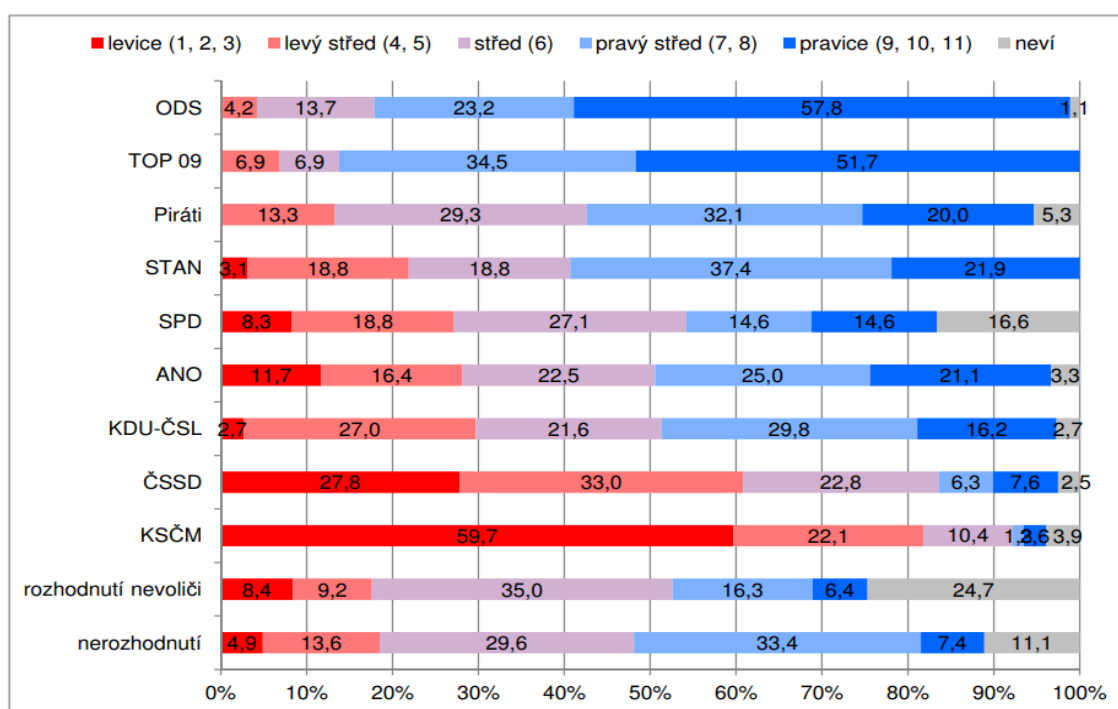
³² iDNES.cz. 2016. Politická mapa podle čtenářů: Úsvit a ANO neuchopitelní, o KSČM máte jasno. Dostupné na: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/politicky-kompas-prvni-zjisteni.A160911_141109_domaci_jw (20. 2. 2019).

Tabulka 9: projekt Politický kompas

Zdroj: iDNES.CZ

Tabulka 10: Šetření CVVM

Zdroj: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. (CVVM)³³

Danou problematikou se v návaznosti na citovanou práci Kamila Ševce zabýval i Ryšavý (2011), který zpochybnil závěry o povaze a politice stran na základě sebezařazení případných voličů³⁴. Svě zpochybnění odvozuje z osobní korespondence s vedoucím tohoto oddělení – Sociologického ústavu Jiřím

³³ Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. 2018. *Tisková zpráva – Sebezařazení na levoprávní škále politické orientace – červen 2018*. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. Dostupné na: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a4712/f9/po180907.pdf (20. 2. 2018).

³⁴ Ryšavý, Dan. 2011. Diskuse k textu „Analýza voleb do krajských zastupitelstev v roce 2008 v kontextu teorie koalic a srovnání s volbami v roce 2000 a 2004.“ *Acta Politologica* 3, č. 1, 96–101. Dostupné na: https://acpo.fsv.cuni.cz/ACPOENG-21-version1-2011_03_01_f.pdf (26. 2. 2019).

Vinopalem z CVVM, který konstatoval, že „*dělat ze souhrnu sebezařazení potenciálních voličů stran závěry o povaze a politice stran jako takových je velmi zavádějící*“ a skutečnost, že občané mají příležitost na té samé stupnici identifikovat politickou stranu, je spíše výjimečná (Ryšavý 2011: 97).

Vzhledem k této námitce a zároveň k nutnosti alespoň minimálního ideového vymezení je relevantní identifikovat ideovou pozici aktérů v intencích jejich vlastní sebeidentifikace. Proto je v navazující části této kapitoly nabídnut krátký exkurz do otevřených zdrojů, rozhovorů a tiskových zpráv charakterizující dané postavení. Současně s tím je toto postavení doplňováno (porovnáváno) s údaji deklarovanými portálem Europe Elections, který spolupracuje s více jak 34 dobrovolníky z různých politických, kulturních a profesních prostředí Evropy³⁵.

Již dříve Andrej Babiš charakterizoval své hnutí poněkud nejednoznačně. V rozhovoru poskytnutému týdeníku Echo24.cz označil ANO za stranu pravicovou, se sociálním cítěním a dále podotknul, že v principu lze aplikovat vládní koaliční model ČSSD, ANO s lidovci i na komunální úroveň³⁶.

Agentura Reuters v návaznosti na hodnocení uplynulých voleb a charakteru povolebních vyjednávání v rámci menšinové vlády ANO a ČSSD ve svém příspěvku ze dne 12.4.2018 charakterizovala hnutí jako centristické a populistické³⁷. Nad to vše se dne 16. února 2019 uskutečnil sněm hnutí ANO, kde lídr a předseda Andrej Babiš charakterizoval hnutí slovy „*Kritici říkají, že nejsme ani napravo ani nalevo, že nejsme zakotveni. Rád bych už konečně této polemice řekl něco zásadního. Jsme hnutí, které se orientuje na všechny občany bez ideologie ... doporučil bych všem kritikům koncept catch-all party*“. Současně s tím dodal „*jsme catch-all party*“³⁸. Z uvedeného vyplývá v úvodu zmíněná nejednoznačná pozice hnutí opírající se o střed ideového spektra. Obdobným způsobem se k této pozici staví také voliči ANO. Portál Europe Elections se v zásadě neodlišuje od uvedené pozice, kdy na svém serveru uvádí pozici středo–pravicovou³⁹.

³⁵ Europe Elects. 2018. Dostupné na: <https://europeelects.eu/about/> (26. 2. 2019).

³⁶ Echo24.cz. 2014. ANO je pravicová strana se sociálním cítěním, řekl Babiš. Dostupné na: <https://echo24.cz/a/w6Ux7/ano-je-pravicova-strana-se-socialnim-citenim-rekl-babis> (26. 2. 2019).

³⁷ Reuters. 2018. Czech ANO party wants new shot at center-left coalition to avoid far-right. Dostupné na: <https://www.reuters.com/article/us-czech-politics/czech-ano-party-wants-new-shot-at-center-left-coalition-to-avoid-far-right-idUSKBN1HJ0YI> (26. 2. 2019).

³⁸ Echo24.cz. 2019. Nejsme divný, jsme catch-all party, řekl Babiš a zaútočil na ODS. Dostupné na: <https://echo24.cz/a/SL2zL/nejsme-divny-jsme-catch-all-party-rekl-babis-a-zautocil-na-ods> (26. 2. 2019).

³⁹ Europe Elects. 2018. Dostupné na: [https://europeelects.eu/european-union/czechia/\(26.2.2019\)](https://europeelects.eu/european-union/czechia/(26.2.2019)).

V otázce České strany sociálně demokratické (ČSSD) není zřejmě na místě bližšího představování a lze tedy v krátkosti souhlasit s jejím umístěním. Aktuálním potvrzením této pozice je prohlášení předsedy Jana Hamáčka na sněmu konaného dne 1.3.2019, a to slovy „*ve vládě je jediná levicová strana, a to ČSSD*“⁴⁰.

Obdobný přístup lze aplikovat na Občanskou demokratickou stranu (ODS) jakožto protipól ČSSD a KSČM, kdy lze bez nadsázky říci, že se jedná o pravicovou stranu. Vlastní vymezení poměrně jednoznačně definuje i ODS ve svém medailonku na svých webových stránkách, kdy ve druhém odstavci o ODS hovoří jako o „*straně, která je a v celých polistopadových dějinách i vždy byla nejsilnější a největší pravicovou stranou na české politické scéně, jejíž reprezentanti aktivně působí na všech úrovních samosprávy*“.⁴¹

Třetí takto jednoznačně pozičně deklarovanou stranou je Komunistická strana Čech a Moravy. V zásadě hned první slova KSČM o tom, kdo je, citovaná na jejich webových stránkách „*Komunistická strana Čech a Moravy se hlásí k hodnotám a tradicím pokrokového levicového hnutí doma i v zahraničí. Usilujeme o postavení moderní a aktivní levicové strany v současné společnosti.*“ explicitně vyjadřuje její pozici.⁴²

Jedinou krajně pravicovou stranou, která uspěla jak v parlamentních volbách, tak i v komunálních volbách, byla Svoboda a přímá demokracie – Tomia Okamury (SPD). Portál Europe Elections, který ji umístil na pravý okraj spektra, se v tomto případě odlišuje od uvedeného principu odvozující z pravolevých postojů obyvatel korelujících se stranickými preferencemi. Dle těchto preferencí by bylo na místě ji posadit výrazněji k pravému středu.

Zajímavou, z pohledu levého umístění, spolupracující s krajně pravicovou SPD, tedy alespoň na úrovni krajů, je Strana práv občanů – Zemanovci (SPOZ). Přísluvečné označení levice vychází z vlastního sebevymezení místopředsedkyní Janou Fialovou a Liborem Chládkem, kteří se zúčastnili akce KSČM u příležitosti oslav 73. výročí osvobození. Na tomto setkání zdůvodnili podporu sdružené kandidátce v rámci komunálních voleb slovy

⁴⁰ Česká tisková kancelář. 2019. Hamáček obhájil vedení ČSSD, Petříček je místopředsedou. Dostupné na: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/hamacek-bude-mit-ve-volbe-predsedy-protikandidata-videoprenos/1727414> (26. 2. 2019).

⁴¹ Občanská demokratická strana. 2019. Dostupné na: <https://www.ods.cz/o-nas> (26. 2. 2019)

⁴² Komunistická strana Čech a Moravy. 2019. Kdo jsme a co chceme. Dostupné na: <https://www.kscm.cz/cs/nase-strana/kdo-jsme/kdo-jsme-co-chceme> (26. 2. 2019).

místopředsedkyně, že „*spojená levice má podstatně větší šanci nahradit nefungující koalice, které se neosvědčily*“, a zároveň dodala, že zastupitelé budou konečně jednat v zájmu občanů⁴³. Avšak i dříve se k levicové orientaci vyjádřil dřívější předseda SPOZ Vratislav Mynář, který své odpovědi na otázky internetového magazínu Česká pozice týkající se pozice SPOZ a její možné spolupráce na levici charakterizoval slovy „*Chceme být lepší sociální demokracií, být alternativou a být jakýmsi levicovým větrem*.“⁴⁴

Mezi dominantní hráče oscilující okolo politického středu lze zařadit Starosty a Nezávislé (STAN), TOP 09, Křesťanskou a demokratickou unii–Československou stranu lidovou KDÚ–ČSL. V otázce TOP 09 a KDU–ČSL hovoříme o dlouhodobě etablovaných politických stranách, přičemž jejich umístění koresponduje s vyprofilovaným umístěním podle stranických preferencí a hodnocením Europe Elections⁴⁵.

U avízovaného třetího partnera STAN, co do počtu nejmenší parlamentní strany, lze dle názoru politologa Pavla Šaradína označit STAN stále za regionální hnutí, u něhož se předpokládá, že se „*nemůže stát tedy ani subjektem, který rehabilituje středo–pravcovou politiku*“.⁴⁶

O středovém umístění hovoří i úřadující předseda STAN Petr Gazdík. „*Středové spektrum liberálních politických stran, hájících demokratické principy, je roztržštěné a voliči často neví, které straně svůj hlas přidělit. Hnutí STAN proto přichází s návrhem pro společný postup těchto stran*.“⁴⁷

Novým subjektem, který uspěl v posledních komunálních volbách, a nejen v nich, jsou Piráti. Podle serveru Europe Elections jsou Piráti řazení mezi středopravicové strany po boku STAN, TOP 09, KDÚ–ČSL. Avšak pojetí samotných Pirátů slovy jejich předsedy Ivana Bartoše, které pronesl v rámci

⁴³ Strana Práv Občanů ZEMANOVCI. 2018. Spojená levice společně do komunálních voleb v Brně. Dostupné na: <http://www.stranaprav.cz/regiony/spojena-levice-spolecne-do-komunalnich-voleb-v-brne-230335.htm> (26. 2. 2019).

⁴⁴ Strana Práv Občanů ZEMANOVCI. 2012. Předseda Zemanovců Mynář: Budujeme lepší a zodpovědnější ČSSD. Dostupné na: <http://www.stranaprav.cz/news/predseda-zemanovcu-mynar-budujeme-lepsi-a-zodpovednejsi-cssd.htm> (26.2.2019).

⁴⁵ Křesťanští demokraté sobě přisuzují středopravicovou pozici, a to „Jsme stranou středopravicovou se silným sociálním akcentem“. Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová. 2019. Kdo jsme. Dostupné na: <https://www.kdu.cz/o-nas/kdo-jsme> (26.2.2019).

⁴⁶ Deník Referendum. 2016. Starostové a nezávislí nemají podporu ve městech a chybí jim celostátní téma. Dostupné na: <http://denikreferendum.cz/clanek/23800-starostove-a-nezavisli-nemaji-podporu-ve-mestech-a-chybi-jim-celostatni-tema> (26. 2. 2019)

⁴⁷ Starostové a nezávislí. 2019. Vyzýváme TOP 09 a KDU–ČSL ke společné kandidátce pro volby do Evropského parlamentu. Dostupné na: <https://www.starostove-nezavisli.cz/info-a-media/tiskove-zpravy/vyzyvame-top-09-a-kdu-csl-ke-spolecne-kandidatce-pro-volby-do-evropskeho-parlamentu> (26. 2. 2019)

rozhovoru pro server IDNES.cz „*Jsme liberálně demokratická středová strana a není to žádný populistický postoj. Některá řešení problému mají nálepku pravice a některá levice. A někdy ta nálepka může být obojí, stačí věc jinak vyložit ...*“⁴⁸, sice zasazuje stranu na pomyslný střed, nicméně sami Piráti vnímají svoji pozici přesahující jak levice, tak i na pravici a současně vnímají „*koncept levice a pravice za přežití*“.

Závěrem této kapitoly je nutné podotknout, že pro relevantní, plnohodnotné a explicitní vymezení pozice v pravolevém spektru je nezbytné provést podrobnější a komplexnější analýzu jednotlivých politických stran, a to s ohledem na jejich volební program, sebevymezení, historický kontext jejich vzniku atd. Autor má zato, že provedené rámcové vymezení hlavních politických aktérů potřebných k aplikování teorie koalic na komunální krajské úrovni je z pohledu této práce dostačující.

⁴⁸ iDNES.cz. 2018. Koncept levice a pravice je podle mě už přežitý, říká předseda Pirátů. Dostupné na: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/ivan-bartos-rozhovor-piratska-strana-mfd.A181027_435592_domaci_zaz (26. 2. 2019).

2.2. Krajské volby 2000

Již od samého počátku přikládali jednotliví aktéři krajským volbám v roce 2000 velký význam. Z dostupných zdrojů byla čitelná určitá skepse a nepříliš výrazné přesvědčení občanů, že zavedení krajských zastupitelstev bude mít vliv na zlepšení kvality života.^{49,50} Toto ladění bylo odrazem negativní celospolečenské nálady s menšinovou vládní politikou ČSSD. Na základě těchto poznatků byla zahájena informační kampaň, která měla za cíl voličům poskytnout dostatečné množství informací o volbách od zastupitelstev krajů.⁵¹ Aktéři se snažili komunikovat, u nepříliš pozitivně laděné společnosti, přesvědčení o důležitosti krajů a potřeby jít k volbám. I přes tuto snahu dosáhla celková volební účast pouze 33,64 % a samotné volby skončily ve výsledku zcela odlišně, než se očekávalo. V zásadě se předpokládalo, že dojde k „okopírování“ sněmovních voleb a vznikne jakási jejich zmenšená varianta.⁵²

Nové krajské volby byly nové i v uchopení volebních strategií a stranických kampaní. Straniční představitelé neměli zpočátku vypracovaná regionální témata a tápali i nad vlastní formou kampaně. Zda ji uchopit spíše jako kampaň na čistě komunální nebo na sněmovní úrovni.

Dnes už můžeme říci, že vládní ČSSD ve své kampani nesprávně vsadila na zdůraznění svých vládních úspěchů. Tehdejší předseda Miloš Zeman, který se přihlásil k tomuto chybnému kroku, předpokládal vítězství ČSSD, která jako taková podporovala vznik krajů a která měla dle stranických preferencí náskok před konkurenční ODS. Za porážku přijal politickou odpovědnost, avšak pozici předsedy ČSSD nedal po debaklu k dispozici s odůvodněním, že tak měl v plánu učinit až na jaře 2001.⁵³

Po volbách se ukázalo, že programová témata a předvolební kampaně mají výraznou tendenci se obsahově a věcně přibližovat regionální politice

Úspěšnými se ve volbách staly ty strany, za kterými stály výrazné

⁴⁹ iDNES.cz. 2000. Podle parlamentních stran jsou krajské volby důležité. Dostupné na: http://zpravy.idnes.cz/podle-parlamentnich-stran-jsou-krajske-volby-dulezite-pgf-domaci.aspx?c=A001024_180142_volby2000_zem (26. 2. 2019).

⁵⁰ iDNES.cz. 2000. IVVM: Lidé nevěří v budoucnost krajů. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/ivvm-lide-neveri-v-budoucnost-kraju-dbj-/domaci.aspx?c=A001024_103227_volby2000_zem (26.2.2019).

⁵¹ iDNES.cz. 2000. Deset otázek a odpovědí pro voliče do krajských zastupitelstev. Dostupné na: http://zpravy.idnes.cz/deset-otazek-a-odpovedi-pro-volice-do-krajskych-zastupitelstev-pwd-/domaci.aspx?c=A001106_162506_volby2000_zem (26.2.2019).

⁵² iDNES.cz. 2000. Kraje – parlamenty v malém. Dostupné na: http://zpravy.idnes.cz/kraje-parlamenty-v-malem-08l-/domaci.aspx?c=A001018_191035_volby2000_itu (26.2.2019).

⁵³ iDNES.cz. 2000. Zeman po volebním debaklu neodejde. Dostupné na: http://zpravy.idnes.cz/zeman-po-volebnim-debaklu-neodejde-d5r-/domaci.aspx?c=A001112_233856_volby2000_nad (26.2.2019).

osobnosti. Avšak toto neznamenal a ani to nebylo pravidlem, že by hlavní političtí aktéři neakcentovali některá z celostátních témat, jenom svou kampaň založili na jiném principu. Vesměs většina politických aktérů ve své kampani alespoň nějakým způsobem akcentovala témata charakteristická pro volby prvního řádu, a to navzdory tomu, že jsou krajské volby rovny volbám druhého řádu, kdy krajské zastupitelé nedisponují takovými pravomocemi, jež by umožnily jejich naplnění (Šaradín 2006: 9–13).

Vedle nostalgických slibů o nových silnicích, autobusových linkách či finanční podpoře školám se předvolebním hitem v některých krajích stalo přejmenování regionu. Jednalo se o Budějovický, Ostravský, Brněnský a Jihlavský kraj, kdy označení vzbuzovalo v lidech určitý krajský centralismus a kdy někteří politici využili tohoto tématu ve svých kampaních v podobě slibu změny vlastního názvu. Proto se dnes setkáváme s krajem Jihomoravským, Moravskoslezským a Vysočina.⁵⁴

Celorepublikově se nejúspěšnější stranou stala ODS, která získala 185 mandátů a ovládla 7 krajů. Druhou úspěšnou stranou byla Čtyřkoalice se ziskem 171 mandátů, následovaná KSČM se ziskem 161 mandátů. Vládní strana ČSSD pro momentální neoblíbenost získala se 111 mandáty čtvrtou pozici⁵⁵. V rámci jednotlivých krajů soutěžily také různé regionální strany a hnutí, které byly po volbách zastoupeny napříč republikou v počtu 42 mandátů. Z výše uvedeného je zřejmé, že volební soutěž ovládly etablované parlamentních strany (viz tabulka č. 11).

Po proběhlých volbách v aktuálním roce bylo víc než zřejmé, že dojde ke vzniku koalic, které budou umístěny v pravé části stranického spektra. Toto tvrzení vyplývá z faktu, že ODS jakožto vítězná pravicová strana sehrála významnou roli ve většině uzavřených koalicích, umě doplňovanou a posilovanou Čtyřkoalicí. V rámci koalic existovaly určité rozdíly, které spočívaly v intenzitě jejich pravolevé orientace. Ryze pravicové (ODS a Čtyřkoalice) a středopravicové (ODS, Čtyřkoalice a nezávislý) koalice vznikly shodně ve 4 a 4 krajích. Tzv. „*velké koalice*“, ve kterých figurovala ODS, Čtyřkoalice, ČSSD, popřípadě i komunálně-regionální, vznikly ve 3 krajích. Ve dvou posledních krajích došlo ke vzniku

⁵⁴ iDNES.cz. 2000. Hit kampaní: změním jméno kraje. Dostupné na: http://zpravy.idnes.cz/hit-kampani-zmenime-jmeno-kraje-d3k-/domaci.aspx?c=A001030_112233_volby2000_zem (26.2.2019)

⁵⁵ 4KOALICE – účelově vytvořená koalice tvořená stranami KDU-ČSL, ODA, US a DEU.

pravolevé koalice ODS a ČSSD (Mrklas 2010: 157).

Z pohledu teorie koalic ve volebním období 2000–2004 sehrály hlavní roli některé z variant minimálních vítězných. Ohlédneme-li se zpět, tak z celkového počtu třinácti krajů, v devíti z nich se jedná o nějaký z typů minimální koalice (MWC), bráno z pohledu klasické teorie. U devíti koalic se jedná o minimální (s nejmenší programovou vzdáleností členů (MRC)) vítěznou koalici. Minimální (ideově propojená (MCWC)) vítězná koalice se ustavila v osmi případech a v pěti krajích vznikla koalice s nejmenším počtem členů (MNP). Koalice s nejmenším počtem mandátů (MCS) byla uzavřena ve čtyřech krajích. Hlavním motivem pro vznik tohoto koaličního modelu byla snaha o získání maximálního personálního zastoupení v radě, která explicitně determinovala samotné jednání jednotlivých aktérů. Podpurným argumentem byla skutečnost, že případné vznikající koaliční spory měly faktickou podobu, z pravidla se týkaly pozic v radě nebo ve výborech a programových záležitostí se dotýkaly spíše okrajově.

V otázce vzniklých nadměrných koalic, které se v daném období staly určitým specifikem, se v zásadě jednalo o situace, kdy se koaliční vyjednávací týmy, zpravidla dva, nebyly sto dohodnout na faktickém rozdělení krajských vládních křesel. Vždy jeden z aktérů nejevil ochotu reflektovat většinový podíl pozic v krajské radě pro svého koaličního partnera. Zmíněná koaliční nepohoda se projevila ve Zlínském a Jihlavském kraji, kde ji vyřešily angažováním dalším, avšak v zastoupení slabším členem v koaliční radě^{56,57}.

Nad rámec zmíněných krajů nalezneme nadměrné koalice v Jihočeském, Libereckém kraji (viz tabulka č. 13).

⁵⁶ iROZHLAS. 2000. Jihlavskému kraji bude vládnout široká koalice. Dostupné na: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/jihlavskemu-kraji-bude-vladnout-siroka-koalice-_200012200000_mkral (26. 2. 2019).

⁵⁷ Těsně před ustavujícím jednáním zastupitelstva kraje došlo k internímu konfliktu v rámci Čtyřkoalice, jejímž obsahem bylo personální obsazení zbývajících postů radního. Dostupné na: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/dva-a-pul-radního-pro-kdu-csl.A001221_172315_volby2000_zem (26. 2. 2019).

Tabulka 11: Celostátní výsledky voleb v r. 2000

Kraj	Název strany					
	ODS	Čtyřkoalice	ČSSD	KSČM	SNK	Ost.
Středočeský	21	16	12	16	-	-
Jihočeský	16	13	8	12	6	-
Plzeňský	13	8	8	11	-	5
Karlovarský	15	10	8	12	-	-
Ústecký	17	9	11	18	-	-
Liberecký	13	8	7	9	-	8
Královéhradecký	14	14	7	10	-	-
Pardubický	12	15	7	9	-	2
Vysočina	10	13	6	10	6	-
Jihomoravský	13	23	9	15	-	5
Olomoucký	12	15	10	13	-	5
Zlínský	9	15	7	8	-	6
Moravskoslezský	20	12	11	18	4	-

Zdroj: Český statistický úřad

Tabulka 12: Povolební koalice v období 2000–2004

Vítězné strany – koalice 2000						
	Mandáty	V	K	KV	Typ koalice	
Středočeský – ODS, Čtyřkoalice	65	33	37	+4	MWC, MNP, MCWC	
Jihočeský /Budějovický/ – ODS, Čtyřkoalice, ČSSD, SNK	55	28	43	15	nadměrná	
Plzeňský – ODS, Čtyřkoalice, Nezávislý	45	23	26	+3	MWC, MNP, MCWC	
Karlovarský – ODS, ČSSD, J. Mutinský	45	23	23	+1	nadměrná	
Ústecký – ODS, ČSSD	55	28	28		MWC, MSC, MNP	
Liberecký – ODS, Čtyřkoalice, ČSSD	45	23	28	+5	MWC, MNP	
Královéhradecký – ODS, Čtyřkoalice	45	23	28	+5	MWC, MCWC, MNP	
Pardubický kraj – ODS, Čtyřkoalice	45	23	27	+4	MWC, MCWC, MNP	
Vysočina /Jihlavský/ – ODS, Čtyřkoalice, ČSSD, SNK	45	23	35	12	nadměrná	
Jihomoravský /Brněnský/ – ODS, Čtyřkoalice	65	33	36	+3	MWC, MCWC	
Olomoucký – ODS, Čtyřkoalice, Nezávislý	55	28	32	+4	MWC, MCWC	
Zlínský – ODS, Čtyřkoalice, ZHN	43	23	30	+7	nadměrná	
Moravskoslezský /Ostravský/ – ODS, Čtyřkoalice, SNK	65	33	36	+3	MWC, MNP, MCWC	

Zdroj: Autor

Tabulka 13: Zisky menších a regionálních stran–r. 2000

Kraj	Název strany – regionální strany
Středočeský	neuspěla žádná z regionálních stran
Jihočeský	SNK – 10,91 % - 6 mandátů
Plzeňský	NEZ – 11,11 % - 5 mandátů
Karlovarský	neuspěla žádná z regionálních stran
Ústecký	neuspěla žádná z regionálních stran
Liberecký	OS – 11,11 % - 5 mandátů, NEZ – 6,67 % - 3 mandáty
Královéhradecký	neuspěla žádná z regionálních stran
Pardubický	SDRUŽ.PK – 4,44 % - 2 mandáty
Vysočina	SNK – 13,33 % - 6 mandátů
Jihomoravský	NPM – 7,69 % - 5 mandátů
Olomoucký	NEZ – 9,09 % - 5 mandátů
Zlínský	ZHN – 13,33 % - 6 mandátů
Moravskoslezský	SNK – 6,15 % - 4 mandáty

Zdroj: Český statistický úřad

2.3. Krajské volby 2004

Krajské volby do volebního období 2004–2008 se konaly opět za vládního angažmá ČSSD. Agregovaná volební účast nepřekročila hranici 30 % a zastavila se na hodnotě 29,62 %. Vítězem se opět stala ODS s celkovým počtem 291 mandátů. Na pomyslnou druhou příčku protlačila KSČM se 157 mandáty, kdy vládní ČSSD se ziskem 105 mandátů nebyla schopna reflektovat na volební neúspěch z voleb v roce 2000 a na stále klesající podporu. A stejně jako v předchozím období byla odsouzena do opoziční role. Čtvrtá nejúspěšnější strana KDU–ČSL získala 90 mandátů. Z volebních výsledků je evidentní, na úkor regionálně–komunálních stran, které získaly v agregovaném součtu 32 mandátů, dominantní převaha etablovaných parlamentních stran.

V rámci uzavřených koalic na základě výsledků voleb došlo dle ke třem zajímavým situacím.

V první řadě dochází k zachování počtu pravicových koalic, což bylo ovlivněno výrazným vítězstvím ODS a nepřesvědčivým výsledkem KDU–ČSL. V druhé řadě došlo k úbytku velkých koalic. A na konec k navýšení počtu středopracicových, ale také i pravolevých koalic (viz tabulka č. 15).

V průběhu volební soutěže, která probíhala v poněkud jiné atmosféře než před čtyřmi lety, měli straničtí aktéři zkušenost se samotným fungováním krajů. Aktéři využili zkušenosti v komunikování předvolebních témat, což se projevilo prolínáním těchto témat mezi národní a krajskou úroveň (Šaradín 2006: 16–17). U favorizované ODS se marketingově vedená kampaň rozdělila do pozitivní, ale i negativní roviny. ODS se v pozitivní kampani obklopila mottý jako „*Jsmo jeden tým*“ a „*Bez složitých a vysokých daní*“. Temnější kampaň se otírala o tehdejšího předsedu ČSSD Stanislava Grosse. Předsedovi dávala za vinu zneužívání svých pravomocí a zneužívání Policie ČR k ovlivňování svých politických oponentů. Termín „Grosstapo“, se kterým přišla právě ODS a jehož konotace měla ve voličích vyvolat dojem Grossovy tajné policie.⁵⁸ Pro sociální demokraty se stala tématem snaha o mediální resuscitaci z pozice, do které se strana dostala po pádu vlády. Z počátku tehdejší předseda Gross charakterizoval svou stranu jako „*pacienta*“, jenž byl nemocný, ale který se již zotavil. Billboardovou kampaň postavila ČSSD na sloganech obklopující předsedu Grosse hesly „Myslím to

⁵⁸ iDNES.cz. 2004. ODS vytáhla do voleb pod heslem: Jsme tým. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/ods-vytahla-do-voleb-pod-heslem-jsme-tym-f0j-/domaci.aspx?c=A041004_144326_domaci_jpl (26. 2. 2019).

upřímně“ nebo „Jsem sociální demokrat“.⁵⁹

Stejně jako ODS i sociální demokraté zvolili vyhrocenější rétoriku na téma „*zažeňte modré straky*“. Rozdáváním košťat chtěli motivovat voliče k uklizení nepořádku, který zanechali na krajských úřadech zástupci občanských demokratů.⁶⁰ Zbylí političtí aktéři KDU-ČSL a KSČM vsadili na klasická a osvědčená sociální témata, jimiž komunikovali podporu rodin a seniorů. U lidovců se také objevovaly otázky vztahující se k problematice životního prostředí. KSČM akcentovala podobná témata, ale jako taková se musela převážnou část předvolební kampaně ohrazovat vůči ostré rétorice ODS, která zdůrazňovala možný koaliční potenciál KSČM a ČSSD.⁶¹

Z hlediska navázání koaliční spolupráce z předchozího volebního období jsme schopni do určité míry identifikovat 8 krajů, ve kterých k tomu došlo. Tato spolupráce se v zásadě projevovala především v případech ODS a KDU-ČSL, která se jako reziduum rozpadlé Čtyřkoalice ve většině případech úspěšně probjovala do zastupitelstev. Přijmeme-li KDU-ČSL za „pokračovatele“ Čtyřkoalice, tak stejná koaliční spolupráce byla navázána ve třech regionech. V navazujících pěti regionech bylo navázáno na koaliční model minimálně dvou stran, kdy v porovnání s koaličními modely z roku 2000 došlo v některých buďto k přizvání nebo odmítnutí koaličních partnerů na spolupráci. Hlavní roli z pohledu teorie koalic ve volebním období 2004–2008 sehrály opět některé z variant minimálních vítězných. Ohlédneme-li se zpět, tak z celkového počtu třinácti krajů se v šesti sestavila nějaká z typů minimální koalice (MWC). U šesti koalic se jedná o minimální (s nejmenší programovou vzdáleností členů (MRC)) vítěznou koalici. Minimální (ideově propojená (MCWC)) vítězná koalice se ustavila taktéž v šesti případech a v osmi krajích vznikla koalice s nejmenším počtem členů (MNP). Koalice s nejmenším počtem mandátů (MCS) byla uzavřena pouze v jednom, a to v Olomouckém kraji. Kritérium nadměrných koalic bylo pro období 2004–2008 zrealizováno v rámci pěti krajů, kdy u jedné z nich můžeme hovořit o tzv. duhové. V rámci hodnocení uzavřených koalic se v Karlovarském a Jihomoravském kraji

⁵⁹ iDNES.cz. 2004. Myslím to upřímně, tvrdí Gross. Dostupné na: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/myslim-to-uprimne-tvrdi-gross.A040830_210430_domaci_fri (26. 2. 2019).

⁶⁰ iDNES.cz. 2004. Gross rozdál košťata k vymetení. ODS Dostupné na: http://zpravy.idnes.cz/gross-rozdal-kostata-k-vymeteni-ods-db6-/domaci.aspx?c=A041003_213813_domaci_pol (26.2.2019).

⁶¹ Ekolist.cz. 2004. Krajské volby 2004. Dostupné z: <http://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/specialy/krajske-volby-2004> (26. 2. 2019)

setkáváme s možnou dvojí kategorizací. Uzavřené koalice můžeme označit jednak jako velké koalice anebo minimální vítězné sestavené z minimálního počtu subjektů (viz tabulka č. 15).

Tabulka 14: Celostátní výsledky voleb v r. 2004

Kraj	Název strany					
	ODS	ČSSD	KSČM	KDU ČSL	SNK	Ost.
Středočeský	32	12	14	4*	3	-
Jihočeský	27	7	12	6	3	-
Plzeňský	22	8	10	3	1	-
Karlovarský	21	10	12	2*	3	-
Ústecký	28	10	17	-	-	-
Liberecký	22	6	10	-	-	7
Královéhradecký	21	6	8	5	3	2
Pardubický	18	6	9	12*	-	-
Vysočina	15	6	11	10	3	-
Jihomoravský	19	9	14	20	-	3
Olomoucký	21	10	15	9	-	-
Zlínský	16	7	8	11	-	3
Moravskoslezský	19	11	17	8	-	-

* KDU-ČSL byla zastoupena v rámci Koalic pro Středočeský, Královéhradecký a Pardubický kraj.

Zdroj: Český statistický úřad, výpočty autor

Tabulka 15: Povolební koalice v období 2004–2008

	Vítězné strany – koalice 2000				Typ koalice
	Mandáty	V	K	KV	
Středočeský – ODS + KSK + SNK-ED	65	33	39	+6	nadměrná
Jihočeský /Budějovický/ – ODS + KDU-ČSL + SNK	55	28	36	+8	nadměrná
Plzeňský – ODS + KDU-ČSL	45	23	25	+2	MWC, MNP, MRC, MCWC
Karlovarský – ODS + ČSSD	45	23	28	+5	MWC, MNP
Ústecký – ODS + ČSSD	55	28	38	+10	nadměrná
Liberecký – ODS + ČSSD	45	23	28	+5	MWC, MNP
Královéhradecký – ODS + SNK	45	23	24	+1	MWC, MNP, MRC
Pardubický kraj – ODS + KPK	45	23	30	+7	MWC, MNP, MRC, MCWC
Vysočina /Jihlavský/ – ODS + KDU-ČSL + SNK	45	23	28	+5	nadměrná
Jihomoravský /Brněnský/ – KDU-ČSL + ODS	65	33	39	+6	MWC, MNP, MCWC
Olomoucký – ODS + KDU-ČSL	55	28	30	+2	MWC, MNP, MSC, MCWC
Zlínský – ODS + KDU-ČSL + ČSSD	43	23	34	+11	nadměrná
Moravskoslezský /Ostravský/ – ODS + KDU-ČSL	65	33	37	+4	MWC, MNP, MRC, MCWC

Zdroj: Český statistický úřad, výpočty autor

Tabulka 16: Zisky menších a regionálních stran–r. 2004–2008

Kraj	Název strany – regionální strany
Středočeský	SNK-ED – 5,06 % - 3 mandáty, KOAL_STČ – 6,62 % - 4 mandáty
Jihočeský	SNK – 5,04 % - 3 mandáty
Plzeňský	SNK – 5,19 % - 1 mandát
Karlovarský	ED – 6,15 % - 2 mandáty, KOAL_KV – 6,62 % - 3 mandáty
Ústecký	neuspěla žádná z regionálních stran
Liberecký	SOS – 12,62 % - 7 mandátů
Královéhradecký	SNK – 6,09 % - 3 mandáty, EDVPMOSOS – 5,00 % - 2 mandáty
Pardubický	KOAL_PAR – 22,79 % - 12 mandátů
Vysočina	SNK – 7,13 % - 3 mandátů
Jihomoravský	ZEL_MOR – 5,08 % - 3 mandáty
Olomoucký	neuspěla žádná z regionálních stran
Zlínský	ED+NSK – 5,61 % - 3 mandáty
Moravskoslezský	neuspěla žádná z regionálních stran

Zdroj: Český statistický úřad

2.4. Krajské volby 2008

Úvodem této kapitoly je nutné uskutečnit krátký vhled do událostí, které předcházely volebnímu roku 2008.

V roce 2006 se konaly volby do PSP ČR, které vyústily patem, kdy ani pravicové a ani levicové strany nezískaly většinu a poměr zvolených zástupců byl na hlas vyrovnaný. Po mnoha vyhocených situacích a nastalých komplikacích se nakonec ustavila vláda poskládaná z pravicových stran v čele s ODS, KDU–ČSL a SZ. Po formálním uvedení do funkce započala tato pravicová vláda s řadou reforem, kdy s ohledem na hodnocení voleb do krajských samospráv byla nejdůležitější reforma zdravotnictví. Sociální demokracií akcentované celostátní téma zdravotnictví a jeho reformu přenesli do krajských regionů. Jednodušeji řečeno ČSSD na ní a na její kritice postavila svoji kampaň. Tato kritika v zásadě zapříčinila vzájemné vymezování se jednotlivých politických stran, které zároveň odmítaly se svými konkurenty navázat jakoukoli budoucí koaliční spolupráci. Krajské volby z tohoto pohledu, tedy voleb proběhlých do PSP ČR, lze hodnotit optikou jakéhosi referenda vládního pravicového angažmá a zároveň jako referendum o nové vládě (Švec 2010: 198–199)^{62,63}.

Předvolební kampaň se u hlavních stranických hráčů odehrávala ve dvou odlišných rovinách. Sociální demokratické do své kampaně protlačili celorepubliková témata. Občanští demokraté se od celostátní kampaně distancovali a přenechali aktivitu na jednotlivých regionálních sdružení, což se v konečném důsledku ukázalo jako chybné (Eibl, Gregor, Macková 2013: 65).

ČSSD postavila svoji celou kampaň na negativní rétorice, kdy akcentovala hlavní heslo „*Změna pro kraje, naděje pro republiku*“. Tímto heslem komunikovala nesouhlas s reformami realizovanými současnou vládní koalicí. V rámci negativní kampaně ČSSD se můžeme setkat s modifikováním hesel svého politického protivníka jako například, heslo „*ODS plus*“ změnila na „*ODS minus*“. Zmíněnou chybou v uchopení kampaně občanských demokratů byla určitá odtažitost vedení ODS od krajské kampaně. Díky této decentralizaci

⁶² „*Levice tento model jako celek přijmout nemůže. Opět se vymyká ideovým východiskům solidarity a sociální soudržnosti. Může však za přesně daných podmínek akceptovat jistou formu koexistence obou výše uvedených systémů.*“ Kroh, Michael. 2007. „Reformy a česká levice“. *Britské listy*. Dostupné na: <https://legacy.blisty.cz/art/32259.html> (26. 2. 2019).

⁶³ Švec, Kamil. 2010. *Analýza voleb do krajských zastupitelstev v roce 2008 v kontextu teorie koalic a srovnání s volbami v roce 2000 a 2004*. Acta Politologica 2, č. 2, 186–204. Dostupné na: https://acpo.fsv.cuni.cz/ACPOENG-19-version1-2010_Svec_02_02.pdf (26. 2. 2019)

s akcentem na lokální témata se v zásadě nepodařilo ODS obhájit svoji pravicovou politiku. V reálu šlo o to, že celorepubliková témata zastínila ta krajská.⁶⁴

Ve volbách v roce 2008 došlo k výrazné proměně v rámci volební účasti, která vzrostla na 40,3 % a kterou zužitkovala překvapivě vítězná Česká strana sociálně demokratická (ČSSD). Vyhrocená rétorika současně s odmítavým postojem ke spolupráci s KSČM (na celonárodní úrovni) zapříčinila v některých krajích nepříjemnou situaci, která odpovídala stavu, kdy teoreticky nemohl být do společné koalice přizván žádný z možných budoucích partnerů⁶⁵. Tato schizofrenní situace byla překlenuta proměnou politického postoje ČSSD ke KSČM. V průběhu koaličních jednání dochází k navázání spolupráce mezi Sociální demokracií a KSČM nejprve v Moravskoslezském a Karlovarském kraji. Poté se přidávají v dalších čtyřech krajích, a to ve Středočeském, Plzeňském, Libereckém a kraji Vysočina. I přes tuto spolupráci byl stále aktuální princip vyloučení antisystémových aktérů ze spolupráce (hovoříme o KSČM). Avšak navázáním spolupráce v uvedených krajích byl tento princip porušen, což umožnilo získat KSČM podíl na moci.

V otázce porážky ODS spatřuje politolog Jan Kubáček hlavní příčinu v její nejednotnosti. „*Na vzájemné ataky ve straně je volič ODS velice citlivý.*“ řekl Respektu.cz Kubáček.⁶⁶ S tímto pohledem na interní problém v ODS samé se ztotožňuje i politolog Josef Mlejnek ml., který pro portál iDNES.cz hodnotil porážku slovy: „*ODS si svou porážku zavinila sama svou pasivitou. Nelze očekávat úspěch v situaci, kdy jsou vláda i strana rozhádané a kdy se vláda nemůže vykázat žádnými viditelnými a hmatatelnými výsledky.*“⁶⁷

Sociální demokraté tedy výrazně zabodovali v celé ČR se ziskem téměř 36 % hlasů, které přetavili v zisk 280 mandátů. Pomyslně stříbrná skončila

⁶⁴ Poncarová, Jana. 2008. „Volby do zastupitelstev krajů 2008“. *E-polis.cz*. Dostupné na: <http://www.e-polis.cz/clanek/volby-do-zastupitelstev-kraju-2008.html> (26.2.2019).

⁶⁵ Spolupráce s KSČM byla vyloučena na základě Bohumínské usnesení bodu 14 z 27. sjezdu České strany sociálně demokratické, konaného dubnu 1995 v Bohumíně. Konkrétně o „*potvrzuje platnost závěrů hradeckého sjezdu ČSSD o nepřipustnosti spolupráce sociální demokracie s extremistickými politickými stranami. Vylučuje politickou spolupráci se SPR-RSČ, SČK, MNS, KSČM, LB a SDL*“ (Charvát 2013: 189–190).

⁶⁶ Novák, František. 2008. „Dvojité výprask pro ODS“. Respekt. Dostupné na: <https://www.respekt.cz/fokus/dvojity-vyprask-pro-ods> (26.2.2019)

⁶⁷ Mlejnek, Josef. 2008. „Politolog: ODS utrhla K.O. a leží bezvládně v ringu“. iDNES.CZ. Dostupné na: <https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/politolog-ods-utrila-k-o-a-lezi-bezvladne-v-ringu>. A081018_205844_nazory_ton (26. 2. 2019).

v krajích dosud vládnoucí ODS s celkovým ziskem 23,5 % hlasů, což se rovnalo zisku okolo 180 mandátů. Oproti předchozím volebním obdobím výrazněji profitovala KSČM s celkovým počtem 15 % hlasů, potažmo ziskem 114 mandátů. Bramborovou pozici získala se 7,0 % hlasů – 43 mandátů KDU-ČSL.

Získaný koaliční potenciál z pohledu množství mandátů se ČSSD podařilo zúročit i v povolebních vyjednávání. Aktivně pro sebe vykomunikovala třináct hejtmanů ze třinácti možných, a bez nadsázky ovládla v období 2008–2012 celorepublikovou krajskou politiku.

Zde je nutné se z pohledu následně uzavřených koalic pozastavit, jelikož se dostáváme do příkrého rozporu s předvolebním vymezováním se jednotlivých politických stran doprovázené vzájemnými animozitami jednotlivých politiků.

Konečná podoba koalic a spolupráce mezi regionálními politickými stranami se od vládní odlišuje způsobem uvedení do funkce krajských vlád a krajských představitelů. Na komunální úrovni je podstatný § 40, odst. 2 zákona 129/2000 Sb., o krajích, který definuje způsob ustanovení formou hlasování, a to tak, že *„k platnému usnesení, rozhodnutí nebo volbě zastupitelstva je třeba souhlasu nadpoloviční většiny všech členů zastupitelstva“* čili na rozdíl od PSP ČR se na úrovni krajů nevyslovuje důvěra či nedůvěra. V reálu to vždy znamená absolutní potřebnou většinu hlasů, čímž je v zásadě diskvalifikována možnost vzniku krajské menšinové vlády⁶⁸. Zákon je možné interpretovat tak, *„že volbou hejtmana a rady přebírají strany hlasující ve prospěch návrhů zodpovědnost za krajskou vládu“* (Švec 2010:199). Ve volebním období pak charakter koalic vypadal následovně. Bez nadsázky lze konstatovat, že v těchto volbách byla evidentní snaha upřednostnit ideově propojené koalice, které sice nebyly jediným, avšak byly nejčastějším typem. Dále je důležité zmínit i poněkud specifickou pozici KSČM, která sehrála ideového podporovatele jednobarevných rad ČSSD (Hrbková 2013: 215).

V otázce pokračování spolupráce z uplynulého volebního období se při pohledu na nově uzavřené koaliční spolupráce v jednotlivých krajích setkáme až na dva kraje s novým formátem. Zjevným důvodem této proměny jsou především

⁶⁸ V rámci krajského zastupitelského sboru upozornit na procesní nutnost nadpoloviční většiny všech zastupitelů, která je potřebná ke schválení jakéhokoli návrhu, včetně samotného vedení kraje (hejtmana atd.). Není, avšak zcela zřejmé, má-li tato procesní schvalovací stránka vliv na sestavování a tím i na konečnou podobu koalic.

výsledky voleb, jenž se poměrně odlišují od těch předešlých, a to v odklonu od pravicového portfolia politických stran k levicovým, zejména k ČSSD a KSČM.

Hlavní roli z pohledu teorie koalic ve volebním období 2008–2012 sehrály opět některé z variant minimálních vítězných. Ohlédneme-li se zpět, tak z celkového počtu třinácti krajů se v šesti sestavila nějaká z typů minimální koalice (MWC). U osmi koalic se jedná o minimální (s nejmenší programovou vzdáleností členů (MRC)) vítěznou koalici. Minimální (ideově propojená (MCWC)) vítězná koalice se ustavila taktéž v osmi případech a v osmi krajích vznikla koalice s nejmenším počtem členů (MNP). Koalice s nejmenším počtem mandátů (MCS) byla uzavřena ve třech krajích, a to ve Středočeském a Plzeňském. Nadměrné koalice byly zrealizovány pouze v kraji Jihočeském a v kraj Olomouckém. K sestavení nadměrných koalic došlo ve třech krajích, Karlovarském, Ústeckém a Zlínském (viz tabulka č.19).

Tabulka 17: Celostátní výsledky v r. 2008

Kraj	Název strany					
	ČSSD	ODS	KSČM	KDU–ČSL	Koaliční formace	Ost.
Středočeský	26	25	10	-	-	4
Jihočeský	22	19	10	4	-	-
Plzeňský	19	14	9	-	3	-
Karlovarský	16	9	8	-	3	9
Ústecký	22	13	12	-	-	8
Liberecký	15	12	8	-	-	10
Královéhradecký	17	13	7	-	4	4
Pardubický	19	11	6	-	9	-
Vysočina	21	11	8	5	-	-
Jihomoravský	26	11	10	18	-	-
Olomoucký	27	13	10	5	-	-
Zlínský	18	11	5	6	-	5
Moravskoslezský	31	18	11	5	-	-

Zdroj: Český statistický úřad

Tabulka 18: Zisky menších a regionálních stran–r. 2008–2012

Kraj	Název strany – regionální strany
Středočeský	SNK-ED – 5,06 % - 3 mandáty, KOAL_STČ – 6,62 % - 4 mandáty
Jihočeský	SNK – 5,04 % - 3 mandáty
Plzeňský	SNK – 5,19 % - 1 mandát
Karlovarský	ED – 6,15 % - 2 mandáty, KOAL_KV – 6,62 % - 3 mandáty
Ústecký	neuspěla žádná z regionálních stran
Liberecký	SOS – 12,62 % - 7 mandátů
Královéhradecký	SNK – 6,09 % - 3 mandáty, EDVPMOS – 5,00 % - 2 mandáty
Pardubický	KOAL_PAR – 22,79 % - 12 mandátů
Vysočina	SNK – 7,13 % - 3 mandáty
Jihomoravský	ZEL_MOR – 5,08 % - 3 mandáty
Olomoucký	neuspěla žádná z regionálních stran
Zlínský	ED+NSK – 5,61 % - 3 mandáty
Moravskoslezský	neuspěla žádná z regionálních stran

Zdroj: Český statistický úřad

Tabulka 19: Povolební koalice v období 2008–2012

Vítězné strany – koalice 2000					
	Mandáty	V	K	KV	Typ koalice
Středočeský – ČSSD – KSČM*	65	33	26	-7	menšinová
Jihočeský /Budějovický/ - ČSSD – ODS	55	28	41	+13	MWC, MNP
Píseňský – ČSSD – KSČM*	45	23	19	-4	menšinová
Karlovarský – ČSSD – KSČM – Doktoři	45	23	28	+5	nadměrná
Ústecký – ČSSD – ODS – Bernas	55	28	35	+8	nadměrná
Liberecký – ČSSD – Vajnerová – KSČM	45	23	18	-5	menšinová
Královéhradecký – ČSSD – SNK ED – KDU–ČSL	45	23	25	+2	MWC, MNP
Pardubický kraj – ČSSD – KPK	45	23	28	+5	MWC, MNP, MCWC
Vysočina /Jihlavský/ - ČSSD – KSČM*	45	23	21	-2	menšinová
Jihomoravský /Brněnský/ - ČSSD – ODS	65	33	44	+11	MWC, MNP, MRC, MCWC
Olomoucký – ČSSD – KDU–ČSL – ODS	55	28	45	+17	nadměrná
Zlínský – ČSSD – KDU ČSL – ODS	43	23	35	+12	nadměrná
Moravskoslezský /Ostravský/ - ČSSD – KSČM*	65	33	42	+9	MWC, MNP, MCWC

* v těchto případech se nejednalo o koalici, nýbrž o podporu ČSSD ze strany KSČM

Zdroj: Český statistický úřad, výpočty autor

2.5. Krajské volby 2012

Mimo pokles volební účasti na 36,89 % nepřinesly volby nic tak zásadního jako volby předchozí. Aktuální politické soupeření bylo v průběhu voleb ovlivněno několika faktory.

Prvním faktorem byl souběh s konáním prvního kola voleb senátních. Druhým faktorem byla negativní volební kampaň vedená proti pravicově orientované vládní exekutivě, jejímiž představiteli byly v té době strany ODS, TOP 09 a Věcí veřejných (VV), následně LIDEM. Hlavním aktérem a hnacím motorem byli sociální demokraté, jelikož si byli u voličů vědomi určité přirozené vlastnosti či „snaze“ vyvažovat poměr sil mezi jednotlivými politickými aktéry. A posledním, spíše technickým faktorem byla legislativní úprava zákona č. 130/200 Sb. o volbách do zastupitelstev krajů. Zmíněný zákon byl novelizován tak, že z původních 10 % v rámci vyhodnocování výsledků voleb pro umístění preferenčního kandidáta do čela kandidátky postačí 5 %. Součástí této novely bylo také zavedení možnosti volit s voličským průkazem (Havlík, Nový 2013: 93–94).

Ohlédneme-li se za počátečním dvouletým fungováním pohodlné národní vlády (koaliční partneři disponovali 118 poslanci z 200), tak s určitostí hovoříme o spolupráci, kterou doprovázela řada skandálů a krizí. Tyto negativní vlivy vytrvale snižovaly důvěru občanů ve středopravicovou koaliční vládu, především však ve stranického aktéra VV. Výrazné nepohodě čelila také i opoziční ČSSD, a to zejména v době zatčení hejtmana Středočeského kraje a vysoce postaveného politika Davida Ratha. Z pohledu ČSSD to znamenalo výrazný úbytek voličů, nicméně který se straně podařil do krajských voleb víceméně zasanovat. Poslední kauzou, která ovlivnila krajské volby, byla kauza na Ministerstvu práce a sociálních věcí a jejíž hlavním protagonistou byl poslanec za TOP 09 Jaromír Drábek.

Negativní ladění celé společnosti v důsledku uvedených kauz, a nejen z nich, se logicky odrazilo na průběhu a účasti krajských druhořadých voleb.

Předvolební kampaň se opět odehrávala v rovině vzájemného vymezování se vůči sobě navzájem, což bylo zcela zřejmé u vládních a opozičních stran, kdy se do jednotlivých předvolebních programů promítaly s krajským prostředím nesouvisející postupy celostátní koaliční vlády. Poněkud paradoxně v očích potencionálních voličů vypadala situace „*kdy se v kraji vládní*

ČSSD vymezovala vůči krokům celostátní vlády, zejména vůči ODS a TOP 09, zatímco krajské buňky těchto stran se vymezovaly vůči krajským vládám vedených ČSSD“. Podíváme-li se na jednotlivé programy kandidujících stran, nalezneme vzájemnou značně obsáhlou programovou shodu. Z toho tedy vyplývá, že rozdíly závisely z velké části pouze na vymezující se rétorice předvolebního boje.⁶⁹

Přes relativně malý zájem voličů, způsobený z převážné míry samotnými aktéry, nacházíme další zajímavé momenty.

Prvním byl úspěch KSČM. Tato strana zvítězila celkově ve dvou krajích a souhrnně získala téměř 27 % mandátů, což činilo zisk plných 182 krajských zastupitelů. Je tedy patrné přelévání vlivu z pravicové ODS na levicovou ČSSD, potažmo KSČM. Z pohledu teorie koalic dochází k zajímavému zlomu, kdy ze strany ČSSD byl revidován charakter spolupráce s KSČM, alespoň tedy na úrovni krajů, a kdy její předseda započal otevřeně hovořit o možnosti užší koaliční spolupráce. Čili bylo tedy možné očekávat výraznější posun ke vzniku a formování ideově propojených koalic (Hrbková 2013: 215).

Druhým momentem je čitelná výraznější a stabilně narůstající podpora regionálně politickým stranám, které v agregovaném součtu získaly rovných 100 mandátů.

Třetí zajímavý pohled nabízí střet volebních preferencí ODS a KSČM. Podle zjištění CVVM a Ústavu empirických výzkumů STEM byla úroveň voličských preferencí v období voleb víceméně shodná. Avšak v reálu došlo k deklasování ODS levicovou KSČM v poměru téměř 1:2 (zisk ODS 102 – 12,28 % mandátů, zisk KSČM 182 – 20,43 % mandátů) (viz tabulka č. 20).

Výsledky voleb explicitně a povolební jednání potvrdily posun ČSSD k větší ideové propojenosti a spolupráci s KSČM. Ideově propojené minimální koalice vznikly téměř ve všech krajích s výjimkou kraje Vysočina, kde komunisté působili jako podpora jednobarevné krajské vládě ČSSD. Na Vysočině lze charakterizovat krajskou vládu za koaliční, i navzdory tomu, že křesla radních byla obsazena sociální demokracií, jelikož mezi ČSSD a KSČM byla uzavřena koaliční dohoda, která umožnila realizaci levicové politiky. Oplátkou komunistům,

⁶⁹ Konrád, Jakub. 2016. *Krajské programy 2012*. Policy paper, Institut pro politiku a společnost. Dostupné na: https://www.politikaspolecnost.cz/wp-content/uploads/2016/09/Konrad_Krajské-programy-2012.pdf (26. 2. 2019).

kteří přenechali pozice radních, byly tři placené pozice v čelech výborů (Hrbková 2013:230).

Druhým krajem, v němž se komunisté ocitli v opoziční roli, byl kraj Liberecký. Zde se na spolupráci dohodli Starostové pro Liberecký kraj a Změna pro Liberecký kraj. Uzavřená koalice se vymykala celorepublikovému standardu, jelikož se na krajské vládě nepodílela jediná ze zavedených parlamentních stran. Z pohledu teorie koalic tyto liberecké regionálně–politické strany uzavřely minimální vítěznou koalici, jejíž většina byla postavena na jednom hlasu.

Tabulka 20: Stranické preference ODS / KSČM 06–10/2012

Pořadí	Název strany	06 / 2012	09/2012	10/2012
CVVM				
1	Komunistická strana Čech a Moravy	20,50 %	21,00 %	22,00 %
2	Občanská demokratická strana	20,00 %	20,50 %	16,50 %
STEM				
1	Komunistická strana Čech a Moravy	12,60 %	13,50 %	13,30 %
2	Občanská demokratická strana	14,90 %	12,10 %	14,30 %

Zdroj: CVVM⁷⁰, STEM⁷¹

Tabulka 21: Celostátní výsledky voleb v r. 2012

Kraj	Název strany					
	ODS	ČSSD	KSČM	KDU-ČSL	TOP 09	Ost.
Středočeský	16	20	19	-	10	-
Jihočeský	8	18	13	4	3	9
Plzeňský	15	15	12	-	3	-
Karlovarský	5	13	14	-	4	9
Ústecký	7	13	20	-	-	15
Liberecký	5	7	10	-	-	23
Královéhradecký	6	12	11	-	5	11
Pardubický	10	12	11	-	3	13
Vysočina	5	17	11	7	2	3
Jihomoravský	7	23	16	14	5	-
Olomoucký	8	19	16	-	4	8
Zlínský	5	12	9	10	5	4
Moravskoslezský	9	24	20	7	-	5
Celkem	102	205	182	42	44	100

Zdroj: Český statistický úřad

⁷⁰ Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. 2012. *Stranické preference a volební model v prosinci 2012*. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. Dostupné na:

https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a1477/f9/pv121219.pdf (26.2.2019).

⁷¹ STEM Ústav empirických výzkumů, z.ú. 2013. *Stranické preference květen 2013*. Praha: STEM Ústav empirických výzkumů, z.ú. Dostupné na: <https://www.stem.cz/stranicke-preference-kveten-2013/> (26. 2. 2019).

Tabulka 22: Zisky menších a regionálních stran–r. 2012

Kraj	Název strany – regionální strany
Středočeský	neuspěla žádná z regionálních stran
Jihočeský	"JIHOČEŠÍ 2012" – 16,36 % - 9 mandátů
Plzeňský	neuspěla žádná z regionálních stran
Karlovarský	HNUTÍ NEZ. ZA HARM. ROZVOJ OBCÍ A MĚST – 11,11 % - 5 mandátů, ALTERNATIVA – 8,89 % - 4 mandáty
Ústecký	Severočeši.cz – 10,91 % - 9 mandátů, Hnutí PRO! kraj – 10,91 % - 6 mandátů
Liberecký	SLK – 28,89 % - 13 mandátů, ZLK – 22,22 % - 10 mandátů
Královéhradecký	KOAL_HK – 15,56 % - 7 mandátů, VÝCHODOČEŠÍ – 8,89 % - 4 mandáty
Pardubický	KOAL_PAR – 22,22 % - 10 mandátů
Vysočina	Pro Vysočinu – 6,67 % - 3 mandáty
Jihomoravský	neuspěla žádná z regionálních stran
Olomoucký	neuspěla žádná z regionálních stran
Zlínský	neuspěla žádná z regionálních stran
Moravskoslezský	NEZÁVISLÍ – 7,69 % - 5 mandátů

Zdroj: Český statistický úřad

Tabulka 23: Povolební koalice v období 2012–2016

Vítězné strany – koalice 2000	Mandáty				Typ koalice
	Mandáty	V	K	KV	
Středočeský – ČSSD – ANO 2011 – KDU-ČSL	65	33	39	+6	MWC, MNP, MCWC
Jihočeský /Budějovický/ - ČSSD – KSČM	55	28	31	+3	MWC, MNP, MCWC
Plzeňský – ČSSD – KSČM	45	23	27	+4	MWC, MNP, MCWC
Karlovarský – ČSSD – KSČM	45	23	27	+4	MWC, MNP, MCWC
Ústecký – ČSSD – KSČM	55	28	33	+5	MWC, MNP, MCWC
Liberecký – SLK + ZLK	45	23	23		MWC, MNP, MCWC
Královéhradecký – ČSSD – KSČM	45	23	23		MWC, MNP, MCWC
Pardubický kraj – ČSSD – KPK – SPOZ	45	23	25	+2	MWC, MNP, MCWC
Vysočina /Jihlavský/ - ČSSD – KSČM*	45	23	28	-11	menšinová
Jihomoravský /Brněnský/ - ČSSD – KDU-ČSL	65	33	37	+4	MWC, MNP, MCWC
Olomoucký – ČSSD – KSČM	55	28	35	+7	MWC, MNP, MCWC
Zlínský – ČSSD – KSČM – SPOZ	43	23	25	+2	MWC, MNP, MCWC
Moravskoslezský /Ostravský/ - ČSSD – KSČM	65	33	44	+11	MWC, MNP, MCWC

* v těchto případech se nejednalo o koalici, nýbrž o podporu ČSSD ze strany KSČM

Zdroj: Český statistický úřad, výpočty autor

2.6. Krajské volby 2016

Již v tradičním duchu voličského nezájmu (pouhých 34,57 %) se konaly krajské volby také v roce 2016.

Provedený průzkum předpokládal, že se volby do krajských zastupitelstev v roce 2016 budou oproti volbám z roku 2012 výrazně odlišovat, a to proto, že určitým pravidlem se stalo vítězství opoziční parlamentní strany než strany, která v době voleb byla stranou vládní. Avšak oproti předpokladu měla dle průzkumu největší šanci na úspěch v jednotlivých krajích vládní strana ČSSD a hnutí ANO 2011. Tento předpoklad byl určen v závislosti na několika faktorech. Prvním faktorem byla nižší míra vzájemných pŕetek a významnějších neshod ve vládě. Druhým faktorem byla zvyšující se kondice hospodářství a ekonomiky, což mělo za důsledek v navyšování důchodů a platů státních zaměstnanců. Tyto dva faktory umožnily vnímat vládu a strany v ní nejen velmi pozitivně (měla důvěru 39 % občanů, i když se jednalo o jednu z nejnižší míry důvěry, avšak i tato důvěra převyšovala důvěru minulé vlády premiéra Nečase před volbami v roce 2012), ale také umožnily hodnotit i samotnou práci jednotlivých ministrů velmi pozitivně. Propojením uvedených faktorů bylo docíleno popření nepsané zásady voličem „trestající“ vládní strany v průběhu krajských voleb za svá rozhodnutí (Konrád 2016)⁷².

V součtu lze volby vyčíslit a to tak, že se ve třinácti krajích rozdělilo mezi 11 803 kandidátů z 83 politických stran a uskupení celkem na 675 mandátů.

Časově se volby posunuly do období poslední třetiny vládního angažmá koaličního partnerství ČSSD, hnutí ANO 2011 a KDU-ČSL, tedy do doby, kdy se rozjížděla předvolební kampaň spojená s novými volbami do Poslanecké sněmovny parlamentu ČR (Eibl, Pink 2017: 30–31).

Ne zcela novým subjektem z pohledu národní úrovně politiky, který měl ambice a zároveň i dle průzkumů předpoklady uspět a tím i převzít otěže vlády na krajské sub úrovni, bylo hnutí ANO 2011. ČSSD, vědoma si potenciálu svého koaličního partnera hnutí ANO, odstartovala na přelomu roku 2015–2016 jakousi beta fází předvolební kampaně, ve které se snažila „zobchodovat“ dosavadní úspěšné vládní angažmá (Eibl, Pink 2017: 31).

⁷² Konrád, Jakub. 2016. *Krajské programy 2016*. Policy paper, Institut pro politiku a společnost. Dostupné na: http://www.politikaspolecnost.cz/wp-content/uploads/2016/10/Konrad_Krajske-volby-a-programy-2016.pdf (26. 2. 2019).

Hnutí ANO začátkem května 2016 zahájilo svoji kampaň pojmenovanou názvem „*Chceme lepší Česko*“, přičemž se již dříve, před samotným zahájením předvolební kampaně, lídr hnutí Andrej Babiš hlasitě vymezoval vůči svému koaličnímu partnerovi ČSSD⁷³. Ostatní političtí aktéři, kteří zahájili předvolební kampaně o něco později, nekomunikovali pomocí konfrontační rétoriky, přičemž se i „předvolební“ souboj vládních partnerů pozvolna přenesl do roviny ryze praktické, která se soustředila převážně na krajská témata a na jednotlivé kandidáty krajských hejtmanů (Eibl, Pink 2017: 32). Jednoznačným vítězem se 21,05 % stalo hnutí ANO 2011. Získalo celkem devět krajů ze třinácti možných a v přepočtu 176 krajských zastupitelů. Koaliční partner ČSSD s 15,25 % neobhájila prvenství z roku 2012. Zisk 125 mandátů ji sice řadí na příjemnou druhou pozici, avšak zároveň s nepříjemným 64 % propadem. Nejzajímavější pohled je na zisk levicové KSČM, která ztratila podporu v poměru téměř 2:1 (zisk mandátů 2012 činil 182, zisk mandátů 2016 činil pouhých 86). Pokles, i když ne tak dramatický, zaznamenala ODS, která ve vztahu k roku 2012 přišla v přepočtu o necelých 35 %. KDU–ČSL a TOP 09, každá ze stran obhájila svou pozici z voleb 2012 a to stejným počtem mandátů. Z konečných výsledků je patrný také 58% nárůst ostatních komunálně regionálních stran či seskupení (viz tabulka č. 24,25). Navzdory výraznému vítězství hnutí ANO, které získalo nejvíc mandátů a devět krajů, bylo schopné vykomunikovat post hejtmana ve svůj prospěch pouze v pěti krajích. Latentní problém v odmítání spolupráce s ANO byl dokreslen odmítnutím aktéra i jako koaličního partnera v dalších krajích, a to v Královéhradeckém, Plzeňském a Ústeckém.

Tímto mechanismem bylo způsobeno „odmítnutí“ národního koaličního vzorce ČSSD, ANO 2011 a KDU-ČSL. Jde o projev výrazné rozdílnosti v přístupu hlavních politických stran v komunikační a koaliční rovině na celostátní a regionální úrovni. Strany, které jsou antagonisty na celonárodní úrovni, mohou na nižší úrovni sestavovat nestandardní koalice (viz tabulka č. 26).

⁷³ Lídr hnutí Andrej Babiš se na sněmu konaného v únoru 2015 vymezil proti ČSSD slovy „*Je zatížena kontroverzní minulostí, je přehnaně zvyklá rozdávat z veřejných prostředků. Tím si zavazuje své voliče bez ohledu na možnosti státního rozpočtu a zadlužování země.*“ Radiožurnál: Babiš kritizoval ČSSD v projevu na sněmu hnutí ANO, odmítá zvyšovat daně. Dostupné na: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/babis-kritizoval-cssd-v-projevu-na-snemu-hnuti-ano-odmita-zvysovat-dane-6267354> (26. 2. 2019).

Tabulka 24: Celostátní výsledky voleb v r. 2016

Kraj	Název strany					
	ANO 2011	ODS	ČSSD	KSČM	TOP 09	Ost.
Středočeský	16	10	11	8	5	15
Jihočeský	11	8	15	7	-	14
Plzeňský	11	8	9	6	3	8
Karlovarský	13	4	8	6	-	14
Ústecký	20	7	10	13	-	5
Liberecký	9	4	4	4	-	24
Královéhradecký	13	5	6	4	4	13
Pardubický	12	5	11	5	-	3
Vysočina	9	5	11	6	-	14
Jihomoravský	15	6	11	7	4	22
Olomoucký	16	5	9	7	-	18
Zlínský	8	2	6	4	0	24
Moravskoslezský	22	6	14	9	-	14
Celkem	176	76	125	86	16	196

Zdroj: Český statistický úřad

Tabulka 25: Zisky menších a regionálních stran – r. 2016

Kraj	Název strany – regionální strany
Středočeský	STAROSTOVÉ A NEZÁVISLÍ – 23,08 % - 15 mandátů
Jihočeský	PRO JIŽNÍ ČECHY – Starostové, HOPB a TOP 09 – 9,09 % - 5 mandátů, JIHOČEŠI 2012 – 7,27 % - 4 mandátů
Plzeňský	Starostové a Patrioti – Svobodní a Soukromníci – 8,89 % - 4 mandátů, KOAL_ (SPD) a Strana Práv Občanů – 4,44 % - 4 mandátů, KOAL_ PLK – KDU-ČSL, Zelení a hnutí Nezaníci – 4,44 % - 2 mandátů
Karlovarský	(STAN) s podporou KOA, KDU-ČSL a TOP 09 – 11,11 % - 5 mandátů, NEZÁVISLÍ ZA HARMONICKÝ ROZVOJ OBCÍ A MĚST – 6,67 % - 3 mandátů, KOAL_ (SPD) a Strana Práv Občanů – 6,67 % - 3 mandátů, Česká pirátská strana – 6,67 % - 3 mandátů
Ústecký	KOAL_ (SPD) a Strana Práv Občanů – 9,09 % - 5 mandátů,
Liberecký	ZLK – 8,89 % - 4 mandátů, KOAL_ (SPD) a Strana Práv Občanů – 4,44 % - 2 mandátů,
Královéhradecký	KOAL_ HK – 11,11 % - 5 mandátů, STAROSTOVÉ A VÝCHODOČEŠI – 8,89 % - 4 mandátů, KOAL_ (SPD) a Strana Práv Občanů – 4,44 % - 2 mandátů, Piráti – Zelení – Změna pro Královéhradecký kraj – 4,44 % - 2 mandátů
Pardubický	KOAL_ PAR – 20,00 % - 9 mandátů, STAROSTOVÉ A NEZÁVISLÍ – 6,67 % - 3 mandátů
Vysočina	Starostové Pro Vysočinu – 8,89 % - 4 mandátů, KOAL_ (SPD) a Strana Práv Občanů – 6,67 % - 3 mandátů,
Jihomoravský	TOP 09 s podporou starostů a "Žít Brno" – 6,15 % - 4 mandátů, Starostové pro Jižní Moravu – 6,15 % - 4 mandátů, KOAL_ (SPD) a Strana Práv Občanů – 6,15 % - 4 mandátů, Zelení a Piráti – 4,62 % - 3 mandátů
Olomoucký	Koalice pro Olomoucký kraj společně se starosty – 12,73 % - 7 mandátů, Starostové Pro Olomoucký kraj – 10,91 % - 6 mandátů
Zlínský	STAROSTOVÉ A NEZÁVISLÍ – 13,33 % - 6 mandátů, Svobodní a Soukromníci – 8,89 % - 4 mandátů, SPD – Tomio Okamura (SPD) – 4,44 % - 2 mandátů
Moravskoslezský	KOAL_ (SPD) a Strana Práv Občanů – 9,23 % - 6 mandátů,

Zdroj: Český statistický úřad

Tabulka 26: Povolební koalice v období 2016–2020

	Vítězné strany – koalice 2000				Typ koalice
	Mandáty	V	K	KV	
Středočeský					
ANO, STAN, ODS, TOP 09	65*	33	46	+13	široká s nadbytečným členem
ANO, ČSSD, KSČM			35	+2	MWC, MNP
Jihočeský /Budějovický/					
ČSSD, ANO, Jihočeši 2012	55*	28	31	+3	MWC, MNP
ČSSD, Jihočeši 2012, KDU, Pro J. Čechy			28	-	MWC, MNP, MSC
Plzeňský – ČSSD, ODS, STAN, KOAL_ PLK	45	23	23	-	MWC, MNP, MSC
Karlovarský – ANO, ODS, Hnutí nez. za harmonický rozvoj obcí a měst, Piráti, SPD-SPO	45	23	26	+3	široká s nadbytečným členem
Ústecký – KSČM, ČSSD, SPD-SPO	55	28	28	-	MWC, MNP, MSC
Liberecký – STAN, ANO, ČSSD, ODS	45	23	35	+12	široká s nadbytečným členem
Královéhradecký – ČSSD, ODS, KOAL_ HK, KDU-ČSL, TOP 09	45	23	24	+1	MWC, MNP
Pardubický – ČSSD, KDU, ODS, STAN	45	23	28	+5	široká s nadbytečným členem
Vysočina /Jihlavský/ - ČSSD, ANO, ODS, SNK	45	23	29	+6	široká s nadbytečným členem
Jihomoravský /Brněnský/ - ANO, ČSSD, TOP 09, STAN	65	33	34	+1	MWC, MNP
Olomoucký – ANO, ČSSD, ODS	55	28	30	+2	MWC, MNP
Zlínský – KDU-ČSL, ANO, STAN, ODS	43	23	29	+6	široká s nadbytečným členem
Moravskoslezský /Ostravský/ - ANO, KDU-ČSL, ODS	65	33	36	+3	MWC, MNP

* v těchto případech se nejednalo nahrazení původních koaličních partnerů, a to v průběhu roku 2018

Zdroj: Český statistický úřad, výpočty autor

Závěr

Předmětem práce byla snaha komunikovat faktory, jež jsou sto ovlivnit budoucí podobu regionálních krajských koaličních vlád. Jako podklad byly využity především poznatky z teorie koalic, včetně souvisejících a navazujících teoretických přístupů. Jednotlivé přístupy byly v teoretické části práce relevantním způsobem popsány a charakterizovány, tak, aby mohly být aplikovány na zkoumané oblasti krajské komunální politiky.

V navazující empirické části, pokrývající volby v letech 2000 až 2016, byly na základě volebních výsledků analyzovány skutečnosti, které mají potenciál ovlivnit charakter koaličních jednání a tím i výslednou podobu koalic. Krajská úroveň je prostředím, v němž v závislosti na podobě volebního systému, uzavírací klausuli, velikosti obvodu, počtu a velikosti politických stran dochází v rámci sestavování vlád z vrcholné politiky k importování soutěživosti a následnému konsensuálnímu charakteru budoucí spolupráce mezi stranami na úrovni krajů⁷⁴.

Hlavním cílem této práce bylo porovnání vzniklých povolebních koalic vycházejících z výsledků voleb do zastupitelstev krajů pro roky 2000–2016 a dále se zabývala otázkou týkající se nejčastěji využívaných formátů povolebních koalic a jejich případnou proměnou. Na základě analýzy uzavřených koalic v jednotlivých krajích v časovém intervalu 2000–2016 byly z pohledu teorie koalic sestaveny jednotlivé druhy koalic viz tabulka č.27 a 28, přičemž jejich konkrétní formát byl odvozen s ohledem na povolební vyjednávání voličsky nejúspěšnějších stran.

Nejčastějším koaličním formátem byla v počtu výskytů 43 (64,179 %) zjištěna varianta minimální vítězné koalice. Druhým nejčastěji využívaným formátem se stala nadměrná koalice s jedním nadbytečným aktérem, jež byla uzavřena celkem 19krát. Z pohledu krajů a krajských vlád, poněkud diskutabilní menšinová vláda byla sestavena celkem 5krát viz tabulka č. 27. Na základě kritérií, které úžeji specifikují jednotlivé typové odlišnosti minimálních vítězných koalic naplnilo kritérium minimálního počtu členů (stran) celkem 42 koalic. Kritérium minimálního počtu stran i mandátů splnilo celkem 7 koalic. U

⁷⁴ Charakter krajské úrovně lze odvodit na základě vypočítaných hodnot indexů, kdy kupříkladu index fragmentace (vypočtený medián 0,7535) charakterizuje krajské prostředí jako multipartistické, tedy jako systém, v němž se v rámci sestavování vlád neobejdeme bez koaličních dohod a partnerství (Kubát 2010: 235).

uzavřených MWC bylo také identifikováno jejich ideové propojení, čímž je lze zasadit do formátu MCWC.

Tabulka 27: Identifikované koalice 2000–2016

charakter koalice	volební období					celkem
	2000	2004	2008	2012	2016	
minimální vítězná MWC	9	8	5	12	9	43
min. počet členů	9	7	5	12	9	42
min. počet mandátů	1	1	-	2	3	7
ideově propojená	7	5	2	12	-	26
nadměrná	4	5	4	-	6	19
menšinová	-	-	4	1	-	5
Celkem						67

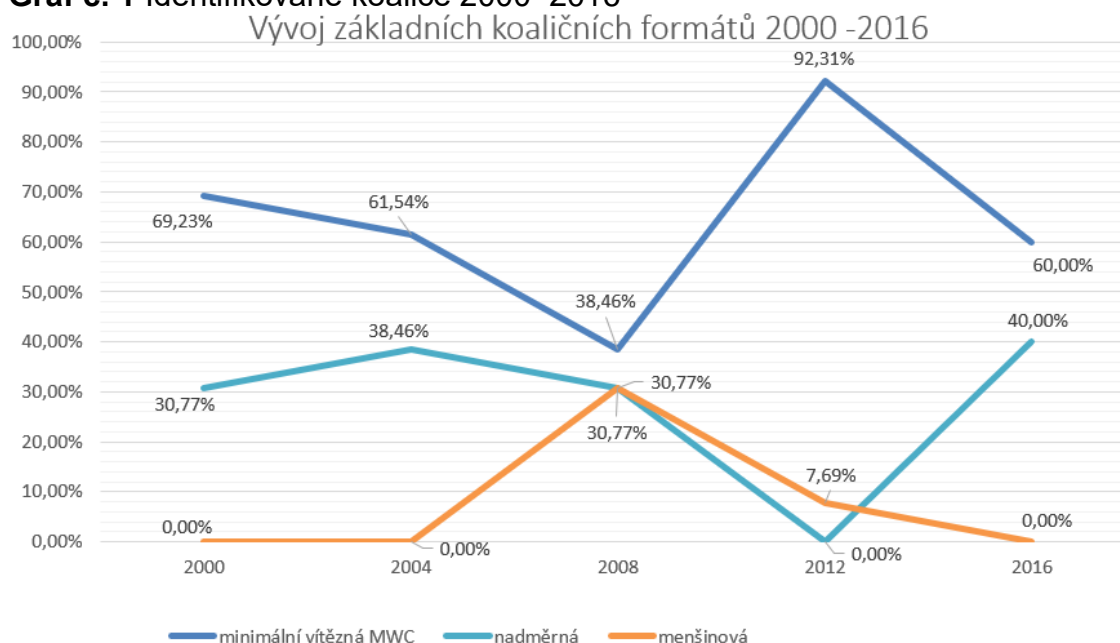
Zdroj: Český statistický úřad, výpočty autor

Tabulka 28: Identifikované koalice 2000–2016 (%)

charakter koalice	volební období					Celkem
	2000	2004	2008	2012	2016	
minimální vítězná MWC	69,23 %	61,54 %	38,46 %	92,31 %	60,00 %	64,31 %
min. počet členů	69,23 %	53,85 %	38,46 %	92,31 %	60,00 %	62,77 %
min. počet mandátů	7,69 %	7,69 %	--	15,38 %	20,00 %	10,15 %
ideově propojená	53,85 %	38,46 %	15,38 %	92,31 %	0,00 %	40,00 %
nadměrná	30,77 %	38,46 %	30,77 %	--	40,00 %	28,00 %
menšinová	--	--	30,77 %	7,69 %	--	7,69 %

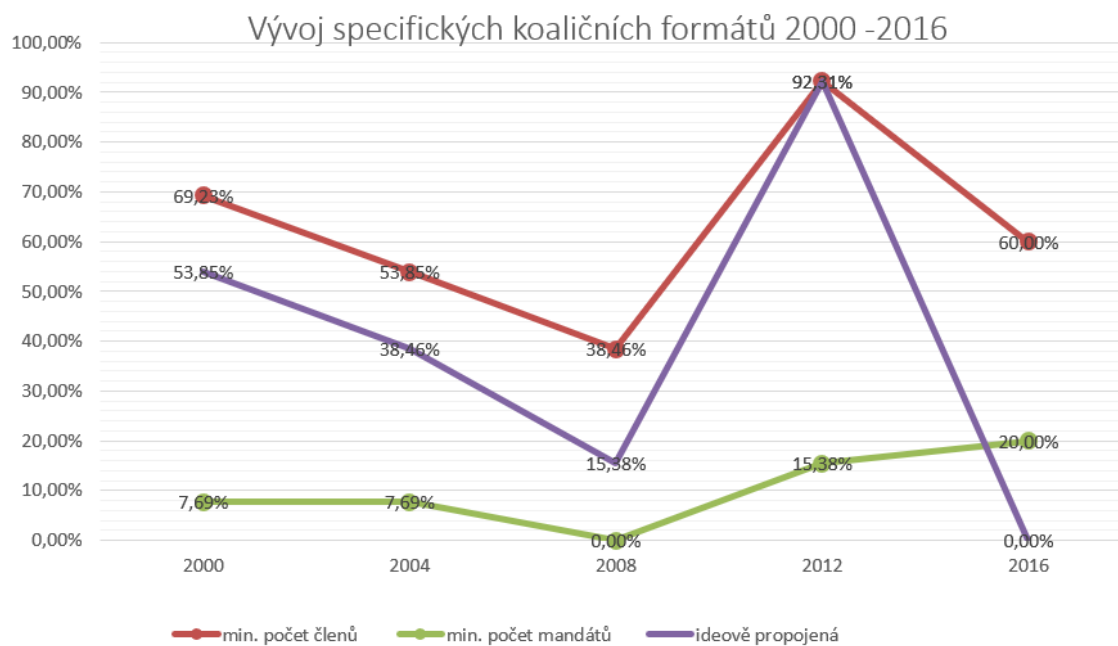
Zdroj: Český statistický úřad, výpočty autor

Graf č. 1 Identifikované koalice 2000–2016

Zdroj: Český statistický úřad, výpočty autor

Graf č. 2 Identifikované koalice 2000–2016

Zdroj: Český statistický úřad, výpočty autor

Průběh a vývoj základních koaličních formátů pro jednotlivá volební období, vykreslených v grafu č. 1, je pro rok 2004 patrný nárůst nadměrných koalic, který je analogicky doprovázen poklesem MWC koalic. V rámci bližší specifikace MWC je dle grafu č. 2 patrný pokles koalic ve formátu minimálního počtu členů (stran) a ideově propojených. Pokračující klesající trend uvedených formátů MWC je patrný i v roce 2008. Zbylé penzum uzavřených koalic tvořily formace v rámci minimálních nebo nadměrných koaličních rad, respektive výrazný pokles MWC byl vyvážen ekvivalentem menšinových rad opírajících se o podporu ze strany KSČM. Zcela odlišným způsobem pak jednotliví aktéři přistoupili k formátu sestavování krajských vlád v roce 2012. V tomto období zcela vymizely nadměrné koalice a na své minimum se dostala menšinová forma krajských vlád. Tyto formy byly nahrazeny MWC koalicemi, kdy je v rámci bližší specifikace dle grafu č. 2 můžeme také identifikovat jako MWC s minimálním počtem členů (stran), tak také jako ideově propojených MWC. Opomeneme-li první proběhlé volby v roce 2000, které byly určitou „beta“ verzí, při níž političtí aktéři získávali své zkušenosti, tak po sobě jdoucí volby 2004, 2008, 2012 deklarují značnou dynamiku v sestavování jednotlivých koalic. Na tento dynamický proces navázaly i poslední proběhlé volby v roce 2016, kdy z téměř

100 % ideově propojených MWC nebyla uzavřena jediná, a naopak ze žádné nadměrné koalice v roce 2012 došlo k téměř 50% nárůstu.

V rámci počtu 67 koaličních rad sestavených v pěti po sobě jdoucích krajských volbách dalo vzniknout celkem 43 (v průměru 64,31 %, medián 61,54 %) minimálních vítězných koalic. Co do počtu 19 (28,00 %) je doposud druhým nejvyužívanějším formátem nadměrná koalice. Posledním uplatněným formátem byla menšinová varianta, kdy do roku 2012 bylo identifikováno 5 (7,69 %) výskytů krajských vlád.

Závěrem bych rád poznamenal, že chování jednotlivých regionálních aktérů nabízí velmi rozmanitou a dynamicky se rozvíjející oblast výzkumu, přičemž uchopit veškeré proměnné a postihnout relevantní souvislosti není v jedné práci možné. I když lze, u jednotlivých koaličních aktérů, napříč jednotlivými regiony nalézt podobnosti, existují specifické okolnosti vztahující se výhradně k onomu danému regionu, zastupitelstvu, radě, krajské stranické organizaci atd.

Dynamika proměny jednotlivých prvků v čase ovlivňující podobu a charakter komunální politiky poskytuje perspektivní příležitosti dalšího výzkumu zmíněného prostředí.

Použité zdroje

Internetové zdroje

Britské listy. <https://blisty.cz>

CENTRUM PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ. <https://cvvm.soc.cas.cz>

Česká tisková kancelář. <https://ctk.cz>

Český rozhlas Radiožurnál. <https://radiozurnal.rozhlas.cz>

Český statistický úřad. <http://volby.cz>

Deník referendum. <http://denikreferendum.cz>

Echo24.cz. <https://echo24.cz>

Ekolist.cz. <https://ekolist.cz>

e-Polis.cz - Společenskovědní časopis. <http://www.e-polis.cz>

Europe Elects. <https://europeelects.eu>

iDNES.cz. <http://idnes.cz>

Institut politického marketingu. <http://politickymarketing.com>

Institut pro politiku a společnost. <https://www.politikaspolecnost.cz>

iROZHLAS.cz. <https://www.irozhlas.cz>

KDU-ČSL. <https://kdu.cz>

Komunistická strana Čech a Moravy. <https://www.kscm.cz/cs>

NALUS – databáze rozhodnutí Ústavního soudu. <http://nalus.usoud.cz>

Občanská demokratická strana. <https://www.ods.cz>

Respekt. <https://respekt.cz>

Reuters. <https://www.reuters.com>

Sociologický ústav AV ČR. <https://encyklopedie.soc.cas.cz>

Starostové a Nezávislí. <https://www.starostove-nezavisli.cz>

STEM Ústav empirických výzkumů, z.ú.. <https://www.stem.cz>

Strana Práv Občanů. <http://www.stranaprav.cz>

Veřejná zpráva. <http://www.verejnasprava.estranky.cz>

Literatura

- Axelrod, Robert, Marshall. 1970. *Conflict of interest: a theory of divergent goals with applications to politics*. Chicago: Markham Pub. Co.
- Balík, Stanislav a Havlík, Vlastimil. 2011. *Koaliční vládnutí ve střední Evropě (1990-2010)*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav.
- Balík, Stanislav. 2006. „Typologie exekutivních koalic v Českém prostředí.“ In: *Koalice a koaliční vztahy*. Eds. Cabada Ladislav a kol. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.
- Balík, Stanislav. 2008. *Česká komunální politika v obcích s rozšířenou působností: koalice, voličské vzorce a politické strany na místní úrovni v letech 1994-2006*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK) Politologická řada.
- Balík, Stanislav. 2009. *Komunální politika: Obce, aktéři a cíle místní politiky*. Praha: Grada Publishing.
- Baron, Jonathan. 2008. *Thinking and deciding*. 4th ed. New York, NY, US: Cambridge University Press.
- Budge, Ian a Keman, Hans. 1990. *Parties and Democracy. Coalition Formation and Government Functioning in Twenty States*. Oxford: Oxford University Press.
- Budge, Ian, Laver, Michael. 1993. „The Policy Basis of Government Coalitions: A Comparative Investigation.“ *British Journal of Political Science* 23, č. 4, 499–519.
- Eibl, Otto a Pink, Michal. 2017. *Krajské volby 2016*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Mezinárodní politologický ústav.
- Eibl, Otto, Gregor, Miloš a Macková, Alena. 2013. „Témata předvolebních kampaní v programech stran, jejich outdoorových kampaních a médiích.“ In: *Krajské volby 2012*. Ed. Balík Stanislav. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Mezinárodní politologický ústav.
- Havlík, Vlastimil a Hoskovec, Libor. 2009. „Krajské volby v České republice v kontextu konceptu voleb druhého řádu. Analýza vybraných aspektů voleb do krajských zastupitelstev v letech 2000-2008.“ *Evropská volební studia* 4, č. 1, 22–47.

- Havlík, Vlastimil, Nový, Michal. 2013. „Výsledky voleb podle volebních krajů.“ In: *Krajské volby 2012*. Ed. Balík Stanislav. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Mezinárodní politologický ústav.
- Herman, Valentine a Poe, Jone. 1973. „Minority Governments in Western Democracies.“ *British Journal of Political Science* 3, č. 2, 191–212.
- Hrbková, Lenka. 2013. „Krajské volby a povolební koalice.“ In: *Krajské volby 2012*. Ed. Balík Stanislav. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Mezinárodní politologický ústav.
- Charvát, Jakub. 2013. *Politika volebních reforem v ČR po roce 1989*. Praha: Grada Publishing.
- Jüptner, Petr. 2004. „Komunální koalice a politické modely.“ *Politologická revue* 10, č. 2, 80–101.
- Jurečka, Václav. 2018. *Mikroekonomie. 3, aktualizované a rozšířené vydání*. Praha: Grada Publishing.
- Koehler, Derek, Harvey, Nigel. 2004. *Blackwell handbook of judgment and decision making*. Malden MA: Blackwell Pub.
- Kubát, Michal. 1998. „Volby, fragmentace a polarizace stranického systému a politická nestabilita v České republice.“ *Politologický časopis* 5, č. 3, 231–243.
- Laver, Michael a Budge, Ian. 1992. *Party Policy and Government Coalitions*. New York: St. Martins Press.
- Laver, Michael a Schofield, Norman. 1998. *Multiparty Government: The Politics of Coalition in Europe*. Michigan: University of Michigan.
- Laver, Michael. 1989. „Theories of coalition formation and local government coalitions.“ In: *Political Parties and Coalitions in European Local Government*. Eds. Colin Mellors a Bert Pijnenberg. London: Routledge.
- Lijphart, Arend. 2012. *Patterns of Democracy Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*. New Haven and London: Yale University Press.
- Morrow, James. 1984. *Game theory for political scientists*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

- Mrklas, Ladislav, 2010. „Krajské koalice 2008 a jejich srovnání s koalicemi 2000 a 2004.“ In: *Krajské volby 2008*. Ed. Kunštát Daniel. Praha: CEVRO Institut.
- Mueller, Dennis. 2003. *Public choice III*. New York: Cambridge University Press.
- Müller, Wolfgang, Strøm, Kaare. 1999. *Policy, office or votes? how political parties in Western Europe make hard decisions*. New York: Cambridge University Press.
- Novák, Miroslav a Lebeda, Tomáš. 2004. *Volební a stranické systémy: ČR v mezinárodním srovnání*. Plzeň: Aleš Čeněk.
- Novák, Miroslav. 1997. *Systémy politických stran. Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Peliš, Michal. 2008. „Teorie her jako formální teorie racionálního rozhodování.“ In: *Soudobá sociologie II*. Ed. Šubrt Jiří. Praha: Karolinum.
- Petrusek, Miroslav, Maříková, Hana a Vodáková Alena. 1996. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum.
- Rapoport, Amnon, Kahan, James, Funk, Sandra a Horowitz, Abraham. 1979. *Coalition Formation by Sophisticated Players*. Berlin Heidelberg New York: Springer-Verlag.
- Reif, Karlheinz a Schmitt, Herman. 1980. „Nine second-order national elections – A conceptual framework for the analysis of European election results.“ *European Journal of Political Research* 8, č. 1, 3–44.
- Reif, Karlheinz. 1984. „National Electoral Cycles and European Elections 1979 and 1984.“ *Electoral Studies* 3, č. 3, 244–255.
- Riker, William. 1962. *The Theory of Political Coalitions*. New Haven and London: Yale University Press.
- Romp, Graham. 1997. *Game theory: introduction and applications*. New York: Oxford University Press.
- Ryšavý, Dan. 2011. Diskuse k textu „Analýza voleb do krajských zastupitelstev v roce 2008 v kontextu teorie koalic a srovnání s volbami v roce 2000 a 2004.“ *Acta Politologica* 3, č. 1, 96–101.
- Říchová, Blanka. 2000. *Přehled moderních politologických teorií*. Praha, Portál.

Říchová, Blanka. 2014. *Komparace politických systémů II*. 3., přeprac. vyd. Praha: Oeconomica.

Říchová, Blanka. 2014. *Přehled moderních politologických teorií*. Praha: Portál.

Sartori, Giovanni. 2005. *Strany a stranické systémy: Schéma pro analýzu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK).

Stanovich, Keith, Stanovich, Paula. 2010. A framework for critical thinking, rational thinking, and intelligence. In: *Innovations in educational psychology: Perspectives on learning, teaching, and human development*. Eds. Preiss David a Sternberg Robert. New York, NY, US: Springer Publishing Company.

Strøm, Kaare. 1990. *Minority Government and Majority Rule*. Cambridge: Cambridge University Press.

Strøm, Kaare. 2003. „Minority Governments in Parliamentary Democracies: The Rationality of Nonwinning Cabinet Solutions.“ In: *The democracy sourcebook*. Eds. Dahl Robert a Shapiro Ian. Cambridge Mass: MIT Press.

Šaradín, Pavel. 2006. *Krajské volby v České republice*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Švec, Kamil. 2010. „Analýza voleb do krajských zastupitelstev v roce 2008 v kontextu teorie koalic a srovnání s volbami v roce 2000 a 2004.“ *Acta Politologica* 2, č. 2, 186–204.

Legislativa

Ústavní zákon č. 347/1997 Sb. Ústavní zákon o vytvoření vyšších územních samosprávných celků a o změně ústavního zákona České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

Zákon č. 129/2000 Sb. Zákon o krajích (krajské zřízení).

Zákon č. 130/2000 Sb. Zákon o volbách do zastupitelstev krajů a o změně některých zákonů.

Nález Ústavního soudu. I.ÚS 127/96 ze dne 28. 5. 1996. N 41/5 SbNU 349 K pojmu "koalice" podle z.č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu ČR, v souvislosti s volbami do PS.

Seznam tabulek a grafů

Tabulka 1: Ilustrační model Minimal connected winning coalitions

Tabulka 2: Četnost a průměrná doba trvání (v letech) pěti typů koalic ve třiceti parlamentních demokraciích v období 1945–2010.

Tabulka 3: Index: Deformace

Tabulka 4: Index: Fragmentace

Tabulka 5: Index: Agregace

Tabulka 6: Index: Efektivního počtu stran

Tabulka 7: Volební účast – kraje

Tabulka 8: Volební účast – PČR

Tabulka 9: projekt Politický kompas

Tabulka 10: Šetření CVVM

Tabulka 11: Celostátní výsledky voleb v r. 2000

Tabulka 12: Povolební koalice v období 2000–2004

Tabulka 13: Zisky menších a regionálních stran–r. 2000

Tabulka 14: Celostátní výsledky voleb v r. 2004

Tabulka 15: Povolební koalice v období 2004–2008

Tabulka 16: Zisky menších a regionálních stran–r. 2004–2008

Tabulka 17: Celostátní výsledky v r. 2008

Tabulka 18: Zisky menších a regionálních stran–r. 2008–2012

Tabulka 19: Povolební koalice v období 2008–2012

Tabulka 20: Stranické preference ODS / KSČM 06–10/2012

Tabulka 21: Celostátní výsledky voleb v r. 2012

Tabulka 22: Zisky menších a regionálních stran–r. 2012

Tabulka 23: Povolební koalice v období 2012–2016

Tabulka 24: Celostátní výsledky voleb v r. 2016

Tabulka 25: Zisky menších a regionálních stran–r. 2016

Tabulka 26: Povolební koalice v období 2016–2020

Tabulka 27: Identifikované koalice 2000–2016

Tabulka 28: Identifikované koalice 2000–2016 (%)

Graf č. 1 Identifikované koalice 2000–2016

Graf č. 2 Identifikované koalice 2000–2016